DISSERTATIO PHILOLOG

DE

PECCATO IN
SANCT

AD DVCTVM LOCI CLA

QVAM

SVB PRAES

VIRI SVMME REVEREN

ATQVE DOC

SIGISMVNDI
BAVMGA

S. S. THEOLOGIAE DOCTOR

PVBLICI LONGE CELE

THEOL. h. t. D

PATRONI ATQVE FA

ANIMI OBSERVANTIA

COLENI

DIE XVII. AVG. HVIVS AN

H. L. Q.

PVBLICO ERVDITORVM E

AVCTO

M. IO. SAMVEI

ANHALTI

HALAE MAGDEBVR

Typis IO. CHRISTIANI HILL

LOLOGICO-THEOLOGICA

DE

IN SPIRITVM
CTVM

CI CLASSICI *Ebr. VI*, 4. 5. 6.

QVAM

PRAESIDIO

VERENDI AMPLISSIMI

DOCTISSIMI

NDI IACOBI

GARTEN

OCTORIS ET PROFESSORIS

CELEBERRIMI ORDIN.

h. t. DECANI

VE FAVTORIS OMNI

ANTIA SVMMOPERE

OLENDI

IVS ANNI CIↃ IↃ CCXXXX.

L. Q. C.

RVM EXAMINI SVBIICIET

VCTOR

VEL HICHTEI

ALTINVS.

DEBVRGICAE, 1744.

I HILLIGERI, Acad. Typogr.

VIRO

MAGNIFICO SVMME DEVENERANDO AMPLISSIMO ET DOCTISSIMO

IOANNI MICHAELI SCHVMANNO

SERENISSIMO DVCI SAXO - WEISSENFELSENSI ET QVERFVRTENSI A CONFESSIONIBVS CONSILIIS ECCLESIASTICIS ET CONCIONIBVS IN AVLA PRIMARIIS NEC NON CONSISTORII DVCALIS ADSESSORI ET SVPERINTENDENTI GENERALI GRAVISSIMO LONGEQVE MERITISSIMO ILLVSTRIS GYMNASII QVOD LEVCOPETRAE FLORET PROFESSORI THEOLOGIAE PRIMARIO LONGE CELEBERRIMO

PATRONO SVO SVBMISSO PIETATIS CVLTV SVMMOPERE PROSEQVENDO

VITAM INCOLVMITATEM ATQVE SALVTEM OMNIGENAM DEVOTA MENTE PRECATVR

SIMVLQVE HANC QVALEMCVNQVE OPELLAM

D. D. D.

AVCTOR.

SVmmum illud dignitatis fastigium, in quod TE, VIR SVMME DEVENERANDE, prouida numinis cura euexit, nec non insignis virtutum TVARVM, ac meritorum splendor, facile effecit, vt hasce meas pagellas, tenuis ingenii foetum, indignum censerem, quem Magnifico TVO exornarem nomine, atque in sinum TVVM deferrem: At vero paullulum auerti oculos meos a reuerenda TVA dignitate, ac cogitaui apud animum meum, quod tanta in TE sit humanitas, vt etiam humillimos TVI nominis cultores grauissimo TVO patrocinio, beneuolentia, immo amore tueri, prosequi, ac complecti soleas. Submissa insuper atque grata mente recolere consueui magna TVA, VIR MAGNIFICE, quae in beatum patrem meum, atque in me exstant merita: Quanta in illum contuleris beneficia, iam non commemorabo, debitas ille aliquando TIBI referet gratias in sedibus beatorum, in quas ante biennium fuit receptus. Quanta in me TVA fuerit gratia, paucis indicabo: TV non dedignatus es sacrae initiationis meae existere arbiter: TV in ordinandis meis litterarum studiis beato patri meo, atque mihi sapientissima suppeditasti consilia; TVO consilio, TVA benigna atque prouida cura factum est, quod in illustri illo Leucopetrensi gymnasio exoptatissima mihi contigerit occasio, animum optimis artibus excolendi. Saepius cum insigni animi volupta-

te

te in mentem mihi reuoco tempus illud, quo a TVO, VIR MAGNIFICE, *ſuauiſſimo pendebam ore, quo purioris religionis dogmata, quo ſalutares, atque diuiniores doctrinas ſolidiſſima mihi inſtillabas methodo, quo dulciſſimas ſapientiae doctrinas in animum meum ingerebat beatus* TVVS *filius, cuius cineres grata, atque ſubmiſſa mente veneror (o ſi benigniſſimum numen hunc mihi conſeruare voluiſſet patronum atque fautorem!) Saepius cum inſigni animi voluptate recordor illius temporis, quo ex Reinecciorum, Leonum, aliorumque celeberrimorum virorum doctrina exoptatiſſimos colligebam fructus, quibus caruiſſem, ſi* TVIS, VIR SVMME DEVENERANDE, *ſapientiſſimis caruiſſem conſiliis. Haec omnia dum mente agito, ſubmiſſo animi cultu in* TE, PATRONE DEVENERANDE, *feror, meque totum rapi ſentio. Huius meae in* TE *pietatis atque ſubmiſſi animi adfectus hoc publicum exſtare volui documentum.* Pro *ſumma ergo, quae in* TE *eſt, humanitate, ſerena ſuſcipe fronte, quod pietas a me exegit, benigne ſuſcipe id, ad quod ipſe benigna* TVA *in me gratia me excitaſti. Quod reliquum eſt ſummum numen ſupplex veneror, velit ſua prouidentia venerandam* TVAM *protegere canitiem, velit* TE, VIR SVMME DEVENERANDE, *per multos adhuc annos ſeruare ſaluum, ſanum, atque incolumem; velit* TE *conſeruare Sereniſſimo* TVO Principi *pio,*

magno, atque ſapienti; conſeruet TE *eccleſiae ſuae; conſeruet* TE *ſplendidiſſimae familiae* TVAE; *conſeruet* TE *denique et mihi, qui ſub grauiſſimo* TVO *patrocinio deliteſcere geſtio, qui emoriar,*

MAGNIFICI SVMME DEVENERANDI ATQVE AMPLISSIMI NOMINIS TVI

Dabam e muſeo
d. VI. Kal. Sext.
cIↃ IↃCCXXXX.

Humillimus ac deuotiſſimus
Cultor
M. JO. SAM. HICHTEL.

TOTIVS DISSERTATIONIS CONSPECTVS.

SECTIO I. PHILOLOGICA,

IN QVA SENSVS LITTERALIS CVIVSCVMQVE VOCIS ET PHRASIS DETERMINATVR ET PROBATVR,

Tradit

§. I. *Argumenti vtilitatem, totiusque instituti rationem et pertractandi modum.*

II. *Ipsa verba Apostoli vna cum adcurata translatione.*

III. *Nexum horum verborum cum praecedentibus.*

IV. *Apostoli scopum generalem.*

V. *Qua ratione determinandum et supplendum sit subiectum renouans, per ellipsin omissum.*

VI. *Vocabulum* ἀδύνατον *hic non difficile, sed tale quid denotare, quod fieri plane nequit.*

VII. *Qualis verbo* ἀνακαινίζειν *hic competat notio.*

VIII. *Quis sit sensus totius phrasis* ἀδύνατον πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν.

VIIII. *Peccantes aduersus spiritum s. in loco nostro describi.*

X. *Qua ratione sit explicandus locus Mat. XII. 31. it. quod nostro sit parallelus, et quaenam alia loca N. T. de peccato in spiritum s. sint exponenda.*

XI. *Vocabulum* ἅπαξ *hic denotare* semel, *non* perfecte, *vt quidam volunt.*

XII. *Quinam hic dicantur* φωτισθέντες.

XIII. δωρεὰν ἐπουράνιον *esse quodcumque donum, quo deus vere credentes cumulare solet.*

XIIII. *Quid sit* γεύειν τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου.

XV. *Quinam sint* μέτοχοι γενηθέντες πνεύματος ἁγίου.

XVI. *Quid per* ῥῆμα τοῦ θεοῦ *hic intelligendum veniat.*

XVII. *Quid sit* γεύειν καλὸν θεοῦ ῥῆμα.

XVIII. Μέλλων αἰὼν *hic denotare vitam aeternam.*

XVIIII. *Quaenam sint* δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος.

XX. *Quid sit* γεύειν δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος.

XXI. *Vocabulum* παραπέσοντες *non pro participio Aor. II. sed praesentis esse habendum, et per praesens latinorum transferendum.*

XXII. παραπέσοντες *hic esse, qui ex statu gratiae et fidei excidunt, et in pessimam incidunt infidelitatem.*

XXIII. *Quaenam in peccantium aduersus spiritum s. statu subsequente et praesente ad ductum Paulli sint consideranda.*

XXIIII. *Per filium dei vnigenitum illum esse intelligendum.*

XXV. *Quaenam vocabulo* ἀνασταυροῦν *proprie competat notio.*

XXVI.

XXVI. *Quinam inproprie ἀνασαυρῶν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ dicantur.*

XXVII. *Quid sit ἑαυτοῖς ἀνασαυρῶν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ.*

XXVIII. *Quaenam propria sit vocabuli παραδειγματίζειν notio.*

XXVIIII. *Quinam inproprie dicantur παραδειγματίζοντες τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ.*

SECTIO. II. EXEGETICA,

IN QVA QVAEDAM DE INDOLE PECCATI IN SPIRITVM S. QVAE QVAM PROXIME AD EXPLICATIONEM LOCI NOSTRI FAVCIVNT ADFERVNTVR ET PROBANTVR,

Tradit

§. XXX. *Quis sit sensus litteralis totius dicti paullini.*

XXXI. *Quam ob caussam peccatum, de quo agit Apostolus, peccatum in spiritum s. audiat.*

XXXII. *Non omnes, qui resistunt operationibus spiritus s. et veram fidem deponunt, committere peccatum in spiritum s. stricte sic dictum.*

XXXIII. *Quinam ita resistant spiritui s. et ita abnegent veram in Christum fidem, vt peccati in spiritum s. peragi possint rei, ex conditione peccantium et ex characteribus, quos Paullus de peccantibus in spiritum s. suppeditat, esse diiudicandum, it. quis sit primus eorum character, et in quosnam is cadat, et non cadat.*

XXXIIII. *Quis sit secundus character.*

XXXV *Quod peccati in spiritum s. nemo fieri possit reus, nisi qui antea vera praeditus fuerit fide.*

XXXVI. XXXVII. *Quaenam tertium absoluant characterem.*

XXXVIII. *Qua ratione definiendum sit peccatum in spiritum s.*

XXXVIIII. *Dubium, quod contra suppeditatam definitionem ex Mat. XII. desumi posset, contra eam nil efficere.*

XXXX. XXXXI. *Rationem, ob quam peccatum in spiritum s. est irremissibile, non in deo, sed in conditione peccantis, ac in indole istius peccati esse quaerendam.*

XXXXII. *Qua ratione ex indole istius peccati absoluta irremissibilitas fluat.*

XXXXIII. *Sententia nostra de ratione, ob quam peccatum in spiritum s. remitti nequit, verbis B. Musaei confirmatur.*

XXXXIIII. *Locus ille paulinus vt sedes primaria doctrinae de peccato in spiritum s. denuo commendatur.*

SECTIO

SECTIO I. PHILOLOGICA,

IN QVA SENSVS LITTERALIS CVIVSCVNQVE VOCIS ET PHRASIS DISTINCTE PROPONITVR ET PROBATVR.

§. I.

OMnia inter peccata, illud, quod contra ſanctiſſimum dei committitur ſpiritum, atrociſſimum, nobisque maxime exitioſum eſſe, facile quilibet concedet, qui meminerit, quod delictorum omnium reliquorum ab immenſa dei miſericordia impetrare poſſimus veniam, huius autem peccati in ſpiritum ſanctum nulla, neque in hac, neque in altera iſta vita detur condonatio Mat. XII, 31. 32. Hoc itaque peccatum, cum omnes, qui illud admittunt, ab aeterna beatitate prorſus excludat, qui ad caeleſtem et aeternam illam peruenire cupiunt felicitatem, hoc in primis omni cum cura caueant neceſſe eſt, vt ne in ſanctiſſimum

dei peccent spiritum. Ab hoc ergo cum omnibus probe sit cauendum, omnibus dubio procul in rem erit, ex sanctioribus litteris diuinitus reuelatis distincte nosse, quid sit peccatum in sanctum dei spiritum, et a quibusnam illud committatur. Operae itaque pretium fecisse putandi sunt magni nominis purioris ecclesiae nostrae doctores, qui ex diuinis litteris indolem huius peccati passim in scriptis suis fusius delinearunt; At uero, si pro ingenii tenuitate quid iudicare valeo, hoc in iis haud probandum esse putarim, quod plerique fere omnes characteres essentiales dicti peccati ex verbis seruatoris Mat. XII, 31. 32. deriuare ac demonstrare conentur, cum tamen ex isto loco non tam indoles huius peccati, quam hoc saltem probari euidenter possit, quod illud a deo non condonetur. Alius ergo eligendus est sacrae scripturae locus, ex quo, quid sit peccatum in sanctum dei spiritum, clarius potest definiri: Jam vero in tota scriptura, quod scio, non exstat ad hunc finem aptior vllus, quam ille paullinus Ebr. VI, 4. 5. 6. Non inutile ergo argumentum me pertractaturum esse crediderim, si ad huius loci ductum distincte demonstrauero, quaenam peccatum in spiritum s. absoluant, et a quibusnam illud committatur. Non multum hic immorabor recensendis et diiudicandis aliorum de hoc peccato sententiis, eas qui nosse cupit, adeat JO. CASP. SVICERVM *in Thes. Eccles. T. I. p. 698. seqq.* B. JO. GERHARDVM *in Com. h. l.* CHRISTOPH. MATTHEVM PFAFFIVM *Instit. Theol. Dogm. P. I. Cap. VII. p. 220. seq.* GOTTFR. OLEARIVM *in Obss. ad Matthaeum p. 391. seqq.* JO. MARCKIVM *Exercit. Bibl. p. 681. seqq* JO. NIC. QVISTORPIVM *in Diss. contra nouam de peccato in spiritum s. hypothesin Rostochii 1709.* VAL. VELTHEMIVM, JO. DEVTSCHMANNVM, JO. FRIED. MAY-

MAYERVM & B. MVSAEVM *in peculiaribus Dissertt. de peccato in spiritum s.* quibus adde B. MICHAELIS FOERTSCHII, *Considerationem Historico Theologicam τȣ̃ ἀσυγχωρήτȣ in peccato aduersus spiritum s.* Mihi iam constitutum est, ea saltem hic persequi, quae ad adcuratam exegesin loci nostri paullini immediate pertinent, et quae sufficienter ex eo possunt probari. In hac prima sectione cuiuscumque vocis ac phrasis sensum distincte explanabo; in altera peccati in spiritum s. indolem paullo adcuratius delineabo, et sensum compositum totius dicti declarabo.

§. II.

Sunt autem verba Apostoli Ebr. VI, 4. 5. 6. huius tenoris: v. 4. *ἀδύνατον γὰρ τȣ̀ς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένȣς τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπȣρανίȣ, καὶ μετόχȣς γενηθέντας πνέυματος ἁγίȣ*, v. 5. *καὶ καλὸν γευσαμένȣς θεȣ̃ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος*, v. 6. *καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασαυρȣ̃ντας ἑαυτοῖς τὸν ὑιὸν τȣ̃ θεȣ̃ καὶ παραδειγματίζοντας*. v. 4. Impossibile enim est, eos, qui semel illuminati fuerunt, et gustauerunt donum caeleste, et participes facti sunt spiritus s. v. 5. et qui bonum gustarunt dei verbum, virtutesque futurae aeternitatis, v. 6. iterum renouare ad poenitentiam, crucifigentes sibi ipsis filium illum dei, et publicae ignominiae exemplum facientes.

§. III.

Haec Apostoli verba vt distincte intelligamus, ante omnia monstrandus est eorum cum praecedentibus nexus, indicatur is per coniunctionem caussalem *γὰρ*, quae formaliter ac communiter notat *enim*, et declarat, quod praecedentium quaedam proferatur ratio. Haec huius particulae vis formalis secundum bonae interpretationis regulas hic negligenda haud est, cum

nulla adſit vrgens neceſſitas, vt ex dicendis facile conſtabit; adſerendum ergo, quod hic eorum, quae in praecedentibus dicta fuerunt, adferatur ratio; Jam vero dixerat Apoſtolus v. 1. 2. huius Cap. quod cum Ebraeis ſuis iam derelinquere velit ſermonem initii Chriſti, quod ea euangelicae doctrinae capita, quae alias reliquis fundamenti ſunt ſubſternenda loco, iam pertractare nolit, quod ad perfectionem, ſeu ad ſublimiora doctrinae chriſtianae capita iam ſit progreſſurus, traditurus ſcilicet arduam iſtam de Jeſu Chriſto pontifice ſummo doctrinam, hocque ſe facturum eſſe ait v. 3. ſi deus voluerit. Propoſitio ergo generalis, in tribus iſtis commatibus, quae locum noſtrum praecedunt, contenta, haec eſt: Si deo ita viſum fuerit, iam ad altiora veniamus, derelictis doctrinae chriſtianae elementis. His ſubiungit Apoſtolus v. 4. ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας κ. τ. λ. patet ergo, quod hic rationem reddat, ob quam non tam prima chriſtianismi rudimenta, quam ſublimiora potius iam velit tradere; huius ergo rei hanc profert cauſſam, quoniam fieri non poſſit, vt eos, qui ſemel fuerint illuminati, vbi excidant, et Chriſtum ſibi crucifigant, iterum renouet ad poenitentiam, etiamſi doctrinam de poenitentia, ac reliqua chriſtianismi elementa denuo inculcet. Occurrit ergo hic Apoſtolus obiectioni, quam Ebraei contra argumentum huius epiſtolae potuiſſent proferre; ſatis enim intelligitur ex hoc ipſo loco noſtro, quod eo tempore, quo Paullus ad illos ſcripſit, fuerint inter eos, qui antea ad Chriſtum vere conuerſi, et gratia ſanctiſſimi dei ſpiritus illuſtrati, a vera fide defecerint, et Chriſti acerrimi facti fuerint hoſtes. Dicere itaque potuiſſent fideles Ebraei: cur chriſtianae doctrinae altioris indaginis

ginis capita iam vis proponere? Nonne ſatius eſſet rudimenta catechetica denuo tradere, ac doctrinam de poenitentia, de collatione donorum ſpiritus ſ. etc. ſedulo inculcare, vt hac ratione ad coetum vere credentium reducerentur, qui antea vera in Chriſtum fide praediti, eum iam publicae ignominiae faciant exemplum? Ad hocce dubium hic reſpondet Apoſtolus; etiamſi, inquit, in gratiam eiusmodi hominum repetat prima chriſtianismi rudimenta, hoc tamen iis parum profuturum eſſe, cum fieri haud poſſit, vt ad ſeriam renouentur poenitentiam, et cum non tam euangelicae doctrinae laborent defectu, quippe quam iam olim probe perſpexerint, et de cuius veritate intime fuerint conuicti, quam ſumma voluntatis corruptione, qua adducti veritatem antea iam cognitam, omni vi ac ſtudio in animo ſupprimant. Hic ſermonis nexus adeo clare ex verbis Apoſtoli perſpicitur, vt mirer qui fiat, quod interpretes fere omnes, B. GERHARDVS, SEB. SCHMIDIVS, PAREVS, ESTIVS etc. in eo determinando a ſe inuicem diſcrepent, et in alienas a noſtra pedibus eant ſententias.

§. IIII.

Ex dictis facile eſt colligere, quemnam Apoſtolus in verbis, quorum exlicationi manus iam admovimus, ſcopum ſibi habuerit praefixum generalem; tradit ſcilicet quibusnam hominibus euangelicae doctrinae adnunciatio nil proſit, quique per eam ad poenitentiam renouari haud poſſint, deſcribit eos a ſtatu ipſorum tam praecedente, quam praeſente. Ratione ſtatus praecedentis eos dicit v. 4. 5. ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μετόχους γενηθέντας πνέυματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, tales, qui ſemel fuerunt

erint illuminati et gustarint donum caeleste, et participes sint facti spiritus sancti, et qui bonum gustarint dei verbum, virtutesque futurae aeternitatis. Ratione status praesentis v. 6. eos describit, quod sint *παραπέσοντας, καὶ ἀνασαυρȣ̃ντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τȣ̃ Θεȣ̃ καὶ παραδειγματίζοντας*, tales, qui excidant, et sibimet ipsis crucifigant illum dei filium, ac publicae ignominiae eum faciant exemplum.

§. V.

Priusquam ipsam horum verborum explicationem adgrediar, antea ellipsis explenda est, quae in iis deprehenditur, dicitur: *ἀδύνατον γὰρ ἀνακαινίζειν ἐις μετάνοιαν τȣ̀ς ἅπαξ φωτισθέντας κ.τ.λ.* (haec enim est cohaerentia vorborum paullinorum grammatica) impossibile enim est, renouare ad poenitentiam, eos, qui semel fuerunt illuminati &c. Omissum hic est subiectum renouans, hoc ergo est supplendum, et determinandum, cuinam impossibile sit ad poenitentiam renouare eos, qui semel fuerunt illuminati etc. Hoc subiectum renouans facili opera ex sermonis paullini colligitur nexu, probatum scilicet dedimus in praecedentibus (§. III.) quod in hocce commate quarto et duobus subsequentibus quaedam suppeditetur ratio eorum, quae in tribus praecedentibus commatibus fuerunt dicta, ergo cum hi versus intime cohaereant, in omnibus istis subiectum agens praecipuum vnum idemque est admittendum; iam vero in tribus prioribus huius capitis commatibus, subiectum agens est Paullus, vna cum suis, quos per communicationem ad se refert, Ebraeis, ibi enim v. 1. dicitur: *ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα*, *nos* iam ad perfectionem feramur, it. v. 3. *τȣ̃το ποιήσομεν, ἐάνπερ ἐπιτρέπῃ ὁ θεός*, hoc *nos* faciemus, siquidem permi-

miserit deus. Hoc ergo subiectum agens praecipuum, cum nulla repugnet circumstantia contextus, etiam in hoc commate 4. 5. 6. est admittendum; ergo subiectum renouans, s. renouationi occasionem praebens, est Paullus una cum Ebraeis suis, inprimis vere fidelibus: Hocce subiectum pro ratione contextus optime exprimi potest per pronomen primae personae pluralis numeri ἡμεῖς, per hoc ergo oratio est explenda, quo facto, ita se habet: ἀδύνατον γὰρ ἡμᾶς ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας κ.τ.λ. fieri enim non potest, vt *nos* renouemus eos, qui semel fuerunt illuminati etc. Non ergo audiendus est ERASMVS, qui *in adnotationibus suis* hic supplendum esse putat pronomen reciprocum ἑαυτοὺς, quam interpretationem suo adprobat calculo PAREVS ad *h. l.* nec non VATABLVS, atuero eam Pelagianismum subolere recte censet B. SEB. SCHMIDIVS *ad h. l.*

§. VI.

Jam ad vocabulum ἀδύνατον quod attinet, est illud neutrum genus adiectiui ὁ κ. ἡ ἀδύνατος, quod est compositum ex α priuatiuo et ex δυνατὸς, potens, notat ergo proprie et formaliter impotentem, viribus destitutum, vide sis *Act. XIIII, 8. Rom. XV, 1.* et *Clar.* JO. CONR. SCHWARZIVM in *Com. Gr. L. p. 20.* Praeter hancce notionem formalem neutrum huius adiectiui genus, ἀδύνατον, apud scriptores graecos tam sacros N. T. quam profanos duplicem obtinet significationem, notat enim vel id, quod est difficile, vel id, quod fieri plane nequit, seu quod est prorsus impossibile respectu eius, cui quid ἀδύνατον esse dicitur. In priori notione adhibetur e. c. *Mat. XVIII, 26.* vbi respondet τῷ δυσκόλως, *difficulter* v. 23. In posteriori significatione vbiuis, vbi in epistolis paullinis

linis adhibetur, occurrit conf. e. c. *Ebr. VI, 18. Cap. X, 4. Cap. XI, 6.* Iam ergo determinandum venit, quaenam ex tribus istis vocabulo ἀδύνατον hic competat notio, an per *difficile*, an vero per *impossibile* illud sit transferendum. Quod prima & formalis huius vocis significatio hic haud inueniat locum, quilibet facili perspicit opera. Nec res difficilis hic denotatur, hoc enim si esset, rationem Apostolus redderet scopo suo haud sufficientem, etenim scopus eius hic est, quod supra (§. III.) dedi probatum, vt rationem validam adferre velit, ob quam non denuo in gratiam prolapsorum fundamenta doctrinae christianae in hac epistola sua iacere velit, huius itaque rei si Apostolus rationem protulisset hanc, quoniam difficile sit eiusmodi homines ad poenitentiam renouare, quo pacto illa sufficeret scopo, quem ille sibi habebat praefixum? obiicere enim potuissent fideles Ebraei, etiamsi sit res difficilis, eiusmodi hominum ad poenitentiam renouatio, non tamen est impossibilis, nec bonus finis, qui alioquin obtineri potest, qualis est eiusmodi hominum renouatio, hanc solum ob caussam est negligendus, quoniam non sine omni difficultate potest obtineri. Cum ergo nec primus, nec secundus vocis ἀδύνατον significatus hic inueniat locum, sequitur, vt tertius hic obtineat, et vt transferendum et explicandum hic veniat hoc vocabulum per *impossibile*, qua notione illud alias Apostolus in epistolis suis semper adhibet, in qua etiam a reliquis scriptoribus sacris aeque ac profanis plerumque adhibetur, quaeque notio cum toto sermonis nexu mirifice conuenit, vt ex dicendis abunde patet. Numquam ergo a me impetrauero, vt in eorum secedam opinionem, qui statuunt, per

ἀδύνατον saltem *difficultatem* quamdam hic innui, in qua sententia multos ex viris clarissimis esse perspexi e. gr. B. FLACIVM *in claue Scr. P. I. col. 411. seq.* S. R. GVST. GEORG. ZELTNERVM *in notis ad versionem bibl.* B. LVTHERI *ad h. l.* JO. CLERICVM *ad Hammondum h. l. it. in Biblioth. Vniv. T. XII. p. 441. seqq.* plures huius sententiae patronos in medium profert REV. WOLFIVS *in Cur. Phil. T. III. p. 661. seq.* Nuperrime hanc vocabuli ἀδύνατον expositionem in loco nostro paullino suam fecit *Cel.* SCHWARZIVS *in Com. Gr. L. p. 20.*

§. VII.

Jam porro hoc est determinandum, qualis vocabulo ἀνακαινίζειν hic competat notio. Perspicit quilibet graecarum litterarum notitia vel leuiter imbutus, quod vi compositionis atque originis hoc verbum proprie ac formaliter denotet *aliquid denuo nouum facere, aliquid quodammodo in istum statum restituere, in quo erat, vbi nouum erat*, qua notione haec vox apud LXX. Jnt. et apud profanos scriptores graecos vbiuis adhibetur. Apud N. T. auctores hoc ἀνακαινίζειν, si ab hoc nostro discesseris loco, nullibi occurrit. Interpretum non pauci illi eum hic adserunt significatum, in quo verba synonyma ἀνακαινόω et ἀνανεόομαι a sacris scriptoribus N. T. adhibita conspiciuntur, et cum per ista in specie ea denotetur hominis immutatio, qua diuina in eo restauratur imago, quaque in eum statum quodammodo restituitur, in quo ab initio erat creatus, conf. *Eph. IIII, 23. 24. Col. III, 10.* eandem renouationem hic quoque innui censent. Atuero, cum iuxta salutis ordinem haec diuinae imaginis restauratio poenitentiam lapsorum, de quibus hic sermo est, semper supponat, eamque demum subsequa-

tur. (vid. B. BVDDEVM *Inst. Dogm. Lib. IIII. Cap. V. §. II. p. m. 1063.*) dici haud poterit, diuinam imaginem in peccatoribus restaurari, aut non restaurari, posse ad poenitentiam. Hinc fit manifestum, quod vocabulum ἀνακαινίζειν hic non notet in specie restaurationem, seu renouationem diuinae imaginis, sed quod formalem suam potius tueatur notionem, atque in genere *renouationem, seu restitutionem in pristinum statum innuat.*

§. VIII.

Ex iis, quae in medium iam fuere prolata, quilibet, ni fallor, perspiciet, quis sit sensus totius phrasis, quando Apostolus dicit: ἀδύνατον γὰρ (ἡμᾶς) πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας κ. λ. hoc sibi vult: iam ad altiora doctrinae christianae capita properabimus, nec in gratiam prolapsorum doctrinas fundamentales de poenitentia, de baptismo etc. denuo inculcabimus, fieri enim prorsus nequit, vt eos, qui semel fuerunt illuminati etc. per adnunciationem harum doctrinarum, in eum bonum ac salutarem reducamus statum, in quo iam antea fuerunt, vt scilicet seriam denuo agant poenitentiam. In eiusmodi hominibus, quos hic describo, inquit Apostolus, fieri plane non potest, vt Euangelium, quod adnunciamus, per operationes sanctissimi spiritus diuini eam exferat vim, (quam in se semper habet, quamque in aliis exercere solet,) et in cordibus eorum seriam peccatorum agnitionem, anxiam contritionem, ac veram efficiat fidem, veramque poenitentiam. Caussam ob quam Euangelii praedicatio in eiusmodi hominibus seriam poenitentiam operari plane non possit, in Sectione II. declarabo,

rabo, si prius exposuero, de quonam peccato hic agatur, et a quibusnam illud committatur.

§. VIIII.

Hoc ex praecedentibus abunde liquet, quod de eiusmodi hominibus hic loquatur Apostolus, quorum reductio ad poenitentiam per Euangelii praeconium prorsus fieri nequit. Cum autem Euangelium, seu doctrina de salute hominum per Christum consequenda, vnicam demonstret viam ad veram fidem, veramque poenitentiam conf. *Rom. X, 17.* sequitur vt, qui per Euangelii adnunciationem ad poenitentiam reuocari non potest, ad eam prorsus adduci non possit, ergo de eiusmodi hominibus hic sermo est Apostolo, quos eo adducere prorsus impossibile est, vt veram agant poenitentiam; iam vero absque poenitentia datur nulla remissio peccatorum, ergo hic eiusmodi denotantur homines, qui numquam, neque in hac, neque in altera ista vita peccatorum suorum impetrare possunt veniam; et cum omnium peccatorum, si ab vnico isto, quod contra sanctissimum dei committitur spiritum, discesseris, dari possit venia *Mat. XII, 32. 33.* in solis disco est positum, quod Paullus in loco isto, in quo explicando iam versor, eiusmodi homines nobis sistat, qui peccatum in spiritum sanctum admittunt, hos describit ratione status praecedentis et praesentis, conf. §. *IIII.*

§. X.

Haec vt eo rectius capiantur, de loco illo Matthaei iam excitato hoc monere lubet: dicitur ibi v. 31. *πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, omne peccatum, et omnis blasphemia remittetur homini-*

minibus; blasphemia autem in spiritum sanctum non remittetur hominibus. Loquitur hic Euangelista vel de remissione actuali, vel de potentiali; non de actuali, nam non actu omnia peccata, praeter illud, quod in spiritum sanctum admittitur, remittuntur, ergo de potentiali; ergo priorum verborum sensus hic erit: Omnia peccata hominibus remitti possunt. Vi oppositorum, verborum immediate subsequentium hic euadet sensus: blasphemia, seu peccatum in spiritum sanctum non potest remitti, illud natura sua est irremissibile, vt solide hac ratione haec verba interpretatur B. MVSAEVS *in Diss. de peccato in spiritum sanctum §. X. p. 7.* Cum hocce peccatum omnibus reliquis opponatur, sequitur, vt non nisi vnicum sit; cum illud vnice natura sua irremissibile dicatur, sequitur, vt in omnibus scripturae sacrae locis, vbi peccatum irremissibile commemoratur, de peccato in spiritum sanctum sit sermo, ergo praeter Matthaei locum citatum eiusque parallelos *Marc. III, 28. 29. Luc. XII, 10.* de eodem peccato explicanda sunt, quae exstant *Ebr. X, 26. 29.* Haec vbi probata dedi, in subsequentibus verba paullina ex hisce parallelis tuto illustrare potero. Equidem strenue negat *Epistolae ad* B. DANZIVM *de peccato in spiritum sanctum, et de descensu Christi ad inferos auctor, quem* S. R ZELTNERVM esse publica fert fama, quod in loco nostro paullino de peccato in spiritum sanctum sit sermo, nil, inquit ille p. 17. hoc de peccato hic deprehensum arbitror; nisi et Nasonem de eodem cecinisse, verbis:

Ah nimium faciles, qui tristia crimina caedis

Fluminea tolli posse putatis aqua!

per-

perabſurde quis autumet, à quo longius abeſſe, quibus ſana mens eſt, nil eſt, quod dubitem. Atuero, quod pace viri ſumme reu. dixerim, iuſto poſſet videri fere durior haec ſententia in eos ex Theologis noſtris, qui locum iſtum de peccato in ſpiritum ſanctum explicant; nec rationes, quas vir venerandus pro ſua, de expoſitione huius dicti, et de peccato in ſpiritum ſanctum adfert ſententia, ita comparatas eſſe ſtatuent, vt ſatis poſſint probari, eas tamen iam examinare, nec meum fert inſtitutum, nec reuerentia, qua Theologum illum magni nominis colo, permittit, eius ſententiam qui noſſe et diiudicare cupit, ipſam adeat *Epiſtolam iſtam*, *quae Suobaci 1732. denuo typis fuit commiſſa.*

§. XI.

Ratione ſtatus praecedentis Apoſtolus peccantes in ſpiritum ſanctum ita deſcribit, vt eos dicat

I. ἅπαξ φωτισθέντας, *tales, qui ſemel fuerint illuminati.* Vocabuli ἅπαξ ſignificatio propria et maxime conſueta haec eſt, vt denotet *ſemel*, in hac a ſacris aeque ac profanis ſcriptoribus graecis fere vbiuis, et ab Apoſtolo noſtro in epiſtolis ſuis ſemper adhiberi conſueuit, conf. *Phil. IIII, 16. Ebr. VIIII, 7. 26. 28.* Cum ergo haec ſit propria atque vſitatiſſima huius vocis notio, cum in ea alias ab Apoſtolo noſtro vbiuis in epiſtolis adhibeatur, et cum nulla adſit praegnans cauſſa, ob quam ab iſto vocis ſignificatu ſit recedendum merito eum hic retinendum eſſe cenſeo. Militat et hoc pro ſententia mea, quod Apoſtolus hosce ἅπαξ φωτισθέντας non denuo ad poenitentiam, ideoque nec ad illuminationem renouari poſſe adſerat, et hac ratione loquatur de re, quae non niſi ſemel fieri

poteſt; hinc facile patet, quod τῷ ἅπαξ v. 4. opponatur τὸ πάλιν v. 6. et quod vocabulum prius hic propriam ſuam tueatur notionem, et denotet *ſemel*. Laudandus ergo Syrus, qui noſtrum ἅπαξ transfert *vnum tempus*. Hae adductae rationes efficiunt, vt calculo meo qualicumque eorum, quos ceteroqui valde veneror, nondum comprobare poſſim ſententiam, qui docent, vocem ἅπαξ hic notare *plene*, *perfecte*. Eſt haec ſententia B. SEB. SCHMIDII *ad h. l. p. 599. Cel.* CHRISTOPH. WOLLII *in Diſſ. de vera fictaque particularum emphaſi*, REV. WOLFII *in Cur. Ph. ad h. l. T. III. p. 662.* B. CHRISTIANI STOCKII *in Interprete graeco §. 208. p. 236.* alios huius ſententiae patronos vt iam ſilentio praeteream.

§. XII.

Jam quinam hic dicantur φωτισθέντες eſt euincendum. Verbum φωτίζειν, quod immediate a φῶς *lux*, mediate a φάω *luceo* deducitur, proprie ac formaliter idem eſt ac *illuſtro*, *lumine perfundo*, *corpora in luce pono*, *vt variae eorum partes a ſe inuicem poſſint diſtingui*; occurrit vocabulum hac propria ſua notione e. g. *Luc. XI, 36. Apoc. XVIII, 1.* Eiusmodi illuminationem corporum in hoc noſtro loco haud quaquam innui, quilibet abſque vlla probatione concedet facile, ergo de illuminatione animorum ſermonem eſſe palam eſt. Cum Apoſtolus de animis hominum hic vſurpet vocabulum, quod proprie de corporibus luce circumfuſis vſurpari conſueuit, facile eſt ad colligendum, eum talem in animis hominum ſignificare velle effectum, qualis in corporibus obtinetur, vbi lux illis adfertur; iam vero hoc potiſſimum lux praeſtat, ſi corporibus circumfunditur, vt ea, eorumque partes diſtincte a ſe inuicem perſpicere,

re, ac cognoscere possimus; commodissime ergo illuminatio animorum de eiusmodi potest interpretari effectu, quo id obtinent, vt res quasdam antea vel ignotas, vel obscuras distincte possint cognoscere, et cum rerum cognitio pertineat ad intellectum, hanc quoque mentis illuminationem ad intellectum potissimum pertinere, facile perspicitur. Quod autem hunc φωτισμὸν ex sententia Apostoli nostri commode de cognitione quadam intellectus interpretari possimus, exinde probatur, quoniam ipse Paullus hanc mentis illuminationem adpellat φωτισμὸν τῆς γνώσεως, *illuminationem cognitionis* 2. *Cor.* IIII, 6. cont. *Eph. I*, 17. 18. vbi ita Apostolus: δῴη ὑμῖν ὁ θεὸς πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως, ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς, τίς ἐστιν ἡ ἐλπὶς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, *det vobis deus spiritum sapientiae et reuelationis in agnitione ipsius: illuminatos oculos mentis vestrae, ad cognoscendum, quae sit spes illa vacationis ipsius.* Cum igitur haec huius illuminationis explicatio, quam iam suppeditaui, ad formalem vocabuli φωτίζειν notionem quam proxime accedat, et alibi Apostolus hoc vocabulum eadem ratione ipse exponat; patet, illud recte de cognitione intellectus hic a me fuisse expositum. Qualis autem, et cuiusnam rei cognitio hic indicetur, hac ratione ex sermonis paullini determinari potest nexu; de iis sermo est Apostolo, qui per Euangelii praeconium ad poenitentiam denuo renouari non possunt, (§. VIII.) ergo de iis, qui iam semel per eius adnunciationem ad poenitentiam fuerunt perducti, ergo de iis, qui iam olim euangelicam doctrinam distincte cognouerunt, ita, vt eius cognitio voluntatem ad adsensum potuerit mouere, ergo de eiusmodi

co-

cognitione clara, distincta, viua et efficaci euangelicae doctrinae vocabulum φωτισθέντες vi contextus hic est exponendum: Et cum eiusmodi illuminationis et cognitionis in animis hominum productio alias in sanctissimis litteris deo semper, hominibus numquam adscribatur, confer loca paullo ante excitata, clarum est, quod ἅπαξ φωτισθέντες sint ii, in quorum mente deus, et in primis spiritus sanctus, cui per adpropriationem totum conuersionis opus adscribi in sacris litteris solet, iam olim distinctam, viuam atque certam euangelicae veritatis produxit cognitionem, quique ideo de euangelii veritate intime ac penitus fuerunt persuasi. Non audiendi ergo mea quidem sententia sunt vetustioris ecclesiae doctores, qui illuminationis vocabulum de baptismo interpretantur, de quibus vide SEB. SCHMIDIVM *ad h. l.* nec audiendus JVSTINIANVS, qui eorum legit vestigia; etiamsi enim hoc negari non possit, quod a patribus, quos dicunt, graecis vocabulum φωτίζειν de baptismo adhibitum fuerit, *conf.* FESSELIVS *in Aduers. sac. T. II. p. 108. seq.* hoc tamen, quod scio, numquam poterit euinci, quod vllibi in toto N. T. huic vocabulo haec competat notio. Nec Syri auctoritas hic quemquam temere decipiat, qui τὸ φωτισθέντας transfert *qui ad baptismum peruenerunt.*

§. XIII.

II. Apostolus noster eos, qui peccatum contra sanctissimum dei spiritum admittunt, dicit γευσαμένους τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, *qui gustarint donum caeleste.* Hic determinandum venit, quid sit δωρεὰ ἐπουράνιος, item, quid sit γεύειν τῆς τωρεᾶς ἐπουρανίου. Quale donum hic sit intelligendum, facile est ad determinandum,

dum, ex sermonis paullini cohaerentia: Cum enim de iis, qui gustarunt hocce donum dicatur, quod ad poenitentiam denuo renouari haud possint, patet, quod eiusmodi homines, vbi gustarunt illud donum, fuerint vera poenitentia ac fide ad deum conuersi, ergo de eiusmodi dono hic est sermo, quod iis dari solet, qui vera fide sunt praediti. Non definit Apostolus, quodnam praecise ex variis donis, quae vere credentibus concedi solent, innuat, ergo ex mente eius vox δωρεὰ indeterminate de quocumque dono, quod sanctis hominibus conferri consueuit, est explicanda. Vbi hæc δωρεὰ dicitur ἐπουράνιος, obseruandum est, quod vox ἐπουράνιος proprie & formaliter denotet id, quod est in locis superioribus, seu in caelo, conf. *1 Cor. XV, 40.* atuero hanc notionem hic locum inuenire haud posse, quilibet facili perspicit opera, si enim hic denotaretur donum, quod exstat in caelis, quo pacto illud homines, qui in hac terra versantur, possent gustare? ergo per δωρεὰν ἐπουράνιον potius est intelligendum *donum caelitus concessum, seu ex caelestibus profectum;* iam vero in caelestibus non est, qui homines sanctos donis suis posset exornare, si a deo discesseris, omnis enim donatio bona, et omne integrum donum est superne, descendens a patre luminum *Jac. I, 17.* Hinc ergo facile intelligitur, quod δωρεὰ ἐπουράνιος hic sit *quodcumque donum, quo deus vere credentes cumulare consueuit*, quale est remissio peccatorum, pax conscientiae, incrementum fidei etc. Non ergo auris est praebenda iis, qui donum quoddam determinatum hic innui statuunt, ac quodnam illud sit, operose disquirunt, de quibus vide B. GERHARDVM atque SCHMIDIVM *ad h. l.*

§. XIIII.

Si porro exsistat quaestio, quid sit *γεύειν τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου*, *gustare donum caeleste?* obseruandum est, quod vocabulum *γεύειν* proprie denotet *gustare, gustu aliquid experiri, edere;* inproprie sensatio, seu experientia, quae fit per gustum, ponitur pro perceptione mentis conf. *1 Pet. II, 3. Mat. XVI, 28. Lucae VIIII, 27.* et *Cel.* SCHWARZIVM *in Com. Gr. L. p. 281.* Si omnes huius vocabuli significatus, a *Cel.* SCHWARZIO *l. c.* adcurate recensitos, quis perpendat, facile perspiciet, quod nullus eorum huc trahi possit commodius, quam ille, quo notat *perceptionem animi:* Nec tamen perceptio qualiscunque hic est intelligenda, nam qui quodcumque donum caeleste sunt experti, (§. XIII.) non qualicumque ratione, sed intime ad deum fuerunt conuersi; qui intime ad deum sunt conuersi, dona diuina intime et efficacissime percipiunt, ergo *intima ac efficacissima perceptio hic innuitur.* Sunt ergo *γευσάμενοι τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου* ii, qui dei dona, quibus vere credentes cumulare solet, animo probe perceperunt, qui eorum vim atque efficaciam bene sunt experti, qui gaudio isto ex remissione peccatorum oriundo, pace conscientiae, aliisque eiusmodi donis spiritualibus largius fuere perfusi, iisque sunt fruiti. Ab iis ergo hic recendendum est interpretibus, quos excitat *Rev.* WOLFIVS *Cur. Phil. ad h. l.* qui in ea sunt opinione, quod vocabulum *γεύεσθαι* hic denotet primis saltem labris degustare, leuiter aliquid experiri, quodque eiusmodi hic describantur homines, qui in initiis conuersionis subsistunt, et efficaciam diuinam, quae in conuertendis hominibus se exserere solet, aliquantulum saltem persenserint. Hoc equidem non temere negauerim, quod

monent philologorum doctiſſimi, conf. IO. ALBERTI *Obſſ. Phill. in N. T. p. 424.* quod ſcilicet alias in ethnicis ſcriptoribus vocabulum γέυειν hanc tueatur notionem, atuero eam in hoc noſtro loco obtinere, dictas ob rationes mihi non facile probabit quisquam.

§. XV.

III. Peccantes in ſanctiſſimum ſpiritum Apoſtolus dicit μετόχες γενηθέντας πνέυματος ἁγίε, *tales, qui participes facti ſint ſpiritus ſancti.* Vocabulum μέτοχος deductum eſt, vt quilibet facile perſpicit, a verbo μετέχειν, quod compoſitum eſt ex μετὰ et ἔχειν, et notat formaliter *vna habere, vna cum alio, vel aliis quid habere;* hinc vocabuli μέτοχος notio formalis haec eſt, vt denotet *eum, qui vna cum aliis quid habet*, quod facili negotio, niſi omnibus iam notum eſſet, per inductionem permultorum locorum poſſet probari. Sunt ergo μέτοχοι γενηθέντες πνέυματος ἁγίε ii, qui vna cum aliis ſpiritum ſanctum habuerunt. Jam ergo declarandum eſt, quo reſpectu de iis, qui vere illuminati, ac vera praediti fuerunt fide, de quibus hic ſermo eſt, (§. XII.) dicatur, quod vna cum aliis habuerint ſpiritum ſanctum? Alias in ſanctiſſimis litteris fideles ſpiritum ſanctum habere dicuntur ita, vt in iis habitet, conf. *1 Cor. VI, 19. Cap. III, 16. Rom. VIII, 9.* et bona quaeuis in iis operetur, conf. *Rom. VIII, 14. 15. 16. Gal. IIII, 6.* ergo et hic per μετόχες γενηθέντας πνεύματος ἁγίε, ſunt intelligendi ii, in quibus, aeque ac in aliis fidelibus, ſanctiſſimus dei ſpiritus habitauit, et gratioſam ſuam praeſentiam per operationes efficaciſſime demonſtrauit, vbi ſcilicet eos de gratia numinis certiores reddit ac conſolatus fuit, vbi eos ſtimulauit, vt pulchra quaeuis deoque placentia peragerent, vbi eos recte orare docuit, et alia huiusmo-

iusmodi in iis operatus fuit, conf. loca paullo ante excitata.

§. XVI.

Vlterius qui peccant contra spiritum sanctum, Apostolus commate quinto ratione status antecedentis describit, ac de iis dicit, quod sint

IIII. καλὸν γευσάμενοι θεȣ̃ ῥῆμα, *tales, qui gustarint bonum dei verbum.* Haec verba vt distincte perspiciamus, quo potissimum sunt euincenda momenta, primo scilicet quid rei intelligendum veniat h. l. per ῥῆμα τȣ̃ θεȣ̃, secundo quid sit γεύειν τὸ ῥῆμα τȣ̃ θεȣ̃; ad prius quod attinet, vocabulum ῥῆμα proprie et formaliter notat *verbum* seu *sermonem*, quod et iis notum esse censeo, qui philologiam sacram vel primoribus degustarunt labris, vnde huius rei probatione merito supersedeo. Cum ergo hanc formalem notionem vt deseramus, nulla adsit ratio, merito dicendum erit, quod ῥῆμα θεȣ̃ sit verbum seu sermo dei, i. e. a deo prolatus. Et cum nullus dei sermo prostet, quem fideles promiscue gustare possent, si ab eo discesseris, qui in sacris litteris promulgatus legitur, quilibet concedat necesse est, quod hic ille indicetur dei sermo, qui in sacris litteris relatus legitur. Jam vero vere fideles atque illuminati, de quibus hic sermo est, quod in praecedentibus dedi probatum, (§. XII.) non tam Legis, quam Euangelii, in verbo dei consignati, experiuntur efficaciam, ergo per ῥῆμα τȣ̃ θεȣ̃ hic potissimum euangelica denotatur doctrina, quae in diuinis prostat litteris. Hic Euangelii sermo, cum fidelibus dei gratiam, peccatorum remissionem, bona quaeuis spiritualia, ac aeternam denique offerat beatitatem sane καλὸς, bonus, immo optimus dici, censerique meretur.

§. XVII.

Non corporis organis, ſed animo guſtari poteſt bonum dei verbum, ergo quilibet facile concedet, quod vocabulum γέυειν eamdem hic tueatur notionem, qua adhibetur ab Apoſtolo commate praecedente, quodque idem ſit ac *animo experiri ſeu percipere*, confer quae de hoc vocabulo (§. XIIII.) fuere dicta, ergo γέυειν καλὸν θεῦ ῥῆμα eſt *bonam doctrinam euangelicam in animo experiri, bonitatem eius percipere.* Nec tamen qualiscumque, vel leuis boni dei verbi perceptio hic innuitur, ii enim, qui vere fuerunt illuminati, ac de veritate euangelica intime fuerunt conuicti, (§. XII.) qui quaeuis dona diuina ſpiritualia intime fuerunt experti (§. XIIII.) in quibus ſanctiſſimus dei ſpiritus habitauit, ac operationes ſuas exſeruit, (§. XV.) de quibus hic ſermo eſt, hi ſane non extremis ſaltem labris, ſed intime, ac efficaciſſime in animo experti ſint euangelicae doctrinae bonitatem neceſſe eſt. Cum ergo Euangelii bonitas in eo potiſſimum ſit ſita, quod ſupra iam fuit dictum, vt de peccatorum remiſſione per Chriſtum obtinenda, de gratia dei, de bonis ſpiritualibus aeque ac temporalibus ab immenſa dei miſericordia impetrandis, ac de aeterna denique vita per Chriſtum obtinenda nos reddat certiores; ex iis, quae in medium ſunt prolata, quilibet facili colliget negotio, quod per γευσαμένȣς καλὸν θεȣ̃ ῥῆμα non niſi ii poſſint intelligi, qui bonitatem atque efficaciam euangelicae doctrinae, in ſacris litteris traditae, in animis ſuis intime fuere experti, qui per eam de gratia dei, de condonatione peccatorum intuitu meriti Chriſti obtinenda, ac de aeterna beatitate per fidem in Chriſtum impetranda, intime fuere conuicti, ex quo

non potuit non ſummum in iis enaſci gaudium, ſumma conſolatio atque tranquillitas.

§. XVIII.

V. Denique Apoſtolus peccantes in ſpiritum ſanctum, ratione ſtatus eorum praecedentis dicit γευσαμένϐς δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος, *tales, qui guſtarint virtutis futurae aeternitatis.* Hic diſpiciendum, quid nomine futurae aeternitatis veniat, ac quaenam ſint virtutes huius futurae aeternitatis, quas fideles perſentiſcunt. Ad vocabulum αἰών quod ſpectat, ſat multas illud obtinet in graeca lingua notiones, quas adcurate recenſet ER. SCHMIDIVS *in Declar. N. T. p. 198. & Cel.* SCHWARZIVS *in Comm. Gr. L. p. 36.* Compoſitum eſt vocabulum hoc ex ἀεὶ et ὢν ſcilicet χρόνος, monente ARISTOTELE *de Caelo l. VIII.* denotat ergo vi compoſitionis, et formaliter *tempus ſemper exſiſtens, ſeu aeternitatem,* in qua formali ſua notione apud ſacros aeque ac gentiles ſcriptores graecos fere vbiuis occurrit, conf. *Jo. IIII, 14. VI, 58. Cap. VIII, 51. 52. etc.* Improprie haec vox pro quacumque longiore temporis duratione adhiberi conſueuit. Priori ac formali eiusdem notioni, cum nil obſtet, hic eſt inhaerendum, eſt ergo μέλλων αἰών futura aeternitas. Jam vero ſi diſpiciamus, quid rei ſit futura aeternitas, hominibus, qui in hac fragili verſantur vita, exſpectanda, ſecundum ſtilum ſcriptorum ſacrorum, immo ipſius Paulli noſtri, non poſſumus non per eam intelligere eum hominum ſtatum, ad quem poſt hanc vitam ſunt peruenturi, vbi vel praemiis, vel poenis aeternis ſunt adficiendi, hic enim ſtatus per αἰῶνα μέλλοντα, ſeu, quod idem eſt, per αἰῶνα ἐρχόμενον, vbiuis, vbi eius fit mentio, indicatur, conf. *Mat. XII, 32. Marc. V, 30. Luc. XVIII, 30. Eph. I, 21.* Si itaque ſtatus hominum poſt hanc vitam hic ſignificatur, ſequi-

quitur, cum de hominibus, quatenus vere fideles sunt, hic sermo sit, et iis, qua talibus, beatitas aeterna post hanc vitam sit exspectanda, vt aeterna beatitas in specie hic denotetur, ergo μέλλων αἰών hic est aeterna vita, seu aeterna beatitas, fidelibus post finitum huius vitae curriculum exspectanda.

§. XVIIII.

Vocabulum δύναμις proprie et formaliter notat *vim*, *efficaciam*, ex quo formali significatu omnes reliquae notiones, quas apud sacros scriptores obtinet, commodissime possunt deriuari, conf. *Cel.* SCHWARZIVS *Comm. Gr. L. p. 382.* Haec ergo vocis significatio reliquis est praeferenda. Sunt ergo δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος *vires et efficaciae futurae vitae, seu aeternae beatitatis.* Jam vero ipsa illa futura aeterna vita efficaciam in fidelibus haud potest exercere, cum nondum actu perfecte existat, ergo efficacia eius, quod in futura ista demum vita fideles sunt consecuturi, hic innuitur. Nec bonis istis, qui in altera ista vita demum sunt donandi, in hac vita perfecte frui possunt fideles, ergo saltem praegustum horum bonorum hic denotari constat. Cum autem beatitas sanctorum post mortem, quantum ex sacris litteris adparet, in eo potissimum consistat, vt deum modo perfectissimo, qui in humanam naturam cadit, sint cognituri, *1 Cor. XIII, 12. 1 Jo. III, 2.* et quod liberi futuri sint ab omnibus, quibus in hac vita premuntur, calamitatibus, summo gaudio, summa animi tranquillitate perfusi *Es. LI, 11.* facile fit manifestum, quod eiusmodi bonorum praegustum hic intellectum velit Apostolus.

§. XX.

Vocabulum γεύειν, cum non minus ad hanc, de qua agimus, quam ad praecedentem enunciationem

perti-

pertineat, ſine dubio eamdem hic, quam in praecedente obtinebat, tuetur notionem, de qua (§. XIIII.) Sunt ergo, vt ex dictis abunde conſtat, γευσάμενοι δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος ii, qui in anima ſua efficacitatem, ac praeguſtum bonorum iſtorum, quae fideles poſt hanc vitam ſunt conſecuturi, probe perceperunt, in quibus ſanctiſſimus ſpiritus operatus fuit perfectiorem dei cognitionem, iſti admodum ſimilem, ad quam beati poſt hanc vitam ſunt peruenturi, in quibus operatus fuit ingens animi gaudium, ingentem tranquillitatem, quae propius accedit ad eam, qua in altera iſta vita beati ſunt perfundendi; vt verbo dicam, efficaciam futuri ſaeculi guſtaſſe hic dicuntur, qui aliquo modo iam in hac vita ad eum perducti fuerunt felicitatis ſtatum, in quo electi dei aeternum viuent. Non ergo probandam putarim eorum interpretum ſententiam, qui illud μέλλων αἰών exponunt de N. T. temporibus, ac eiusdem oeconomia, ad quos nuper ſe adiunxit *Clar.* CHRISTIANVS SCHOETGENIVS in *Horis Ebr. p. 954.* Conferri hic in primis meretur B. JO. GVIL. BAIERI *Diſſ. de praeguſtu vitae aeternae 1690. edita.*

§. XXI.

Satis ergo manifeſtum eſt ex iis, quae fuere dicta, qualis ſit eorum, qui contra ſanctiſſimum ſpiritum peccant, ſtatus praecedens. Iam vlterius commate ſexto Apoſtolus declarat ſtatum eorum ſubſequentem et praeſentem; dicit eos

I. παραπεσόντας, *tales, qui excidunt.* Ad formam externam huius vocabuli quod ſpectat, philologi, quos hucusque vidi ad vnum omnes, illud habent pro participio Aoriſti II. Actiuae vocis; atuero alia occaſione, in praelectionibus meis Jenae habitis alias

eui-

euidentissime probaui, quod graeca lingua prorsus ignoret Aoristum secundum non minus, quam Futurum secundum, et quod Aoristus ille secundus, quem Grammatici fingunt, inuita sane Minerua in Actiua voce, in Indicatiuo ab Imperfecto, in reliquis autem modis a Praesenti non differat, sed vbiuis potius cum istis temporibus perfecte coincidat. Longum nimis foret huius rei probationem hic subiicere, liceat itaque eam supponere, quo facto, sequitur vt hocce παραπεσόντας sit Participium Praesentis Actiuae vocis verbi παραπέσω. Non ergo transferendum est illud παραπεσόντας per Praeteritum, *qui exciderunt*, sed per Præsens, *qui excidunt*.

§. XXII.

Ad significationem huius verbi quod attinet, satis inter philologorum filios est notum, & cuilibet, qui varias praepositionis παρὰ notiones, quas post alios adcurate recenset *Cel.* SCHWARZIUS *Comment. Gr. L. p. 1026.* paullo adcuratius perpendere operae duxerit pretium, facile patescet, quod formalis huius particulae significatus, ex quo reliquae eius notiones tantum non omnes commode possunt deduci, hic sit, vt denotet vicinitatem loci, *prope*, *iuxta*, *apud*, ergo hunc significatum etiam in παραπέσω hanc particulam tueri censendum est, praesertim cum alias verbis iuncta, hanc suam habeat vim formalem, e. g. in παραγένομαι, παραδέχομαι, παραδίδωμι &c. et cum hic eius significatus cum nexu sermonis nostri paullini optime conueniat, vt ex dicendis bene patebit. Iam vero simplex πέσω notat *cado*, *conf. Mat. XIII, 4. Luc. XVII, 16. Iac. V, 12.* etc. ergo παραπέσω proprie erit *prope*, *seu iuxta eum locum cadere*, *in quo antea quis stabat*, id quod concinne in latino sermone potest ex-

primi per vocabulum *excidere*, confer hic illum philologorum principem ER. SCHMIDIVM *in Decl. N. T. ad Mat. VI, 14. p. 127.* Quod de casu corporis hic non sit sermo, me tacente quemuis sermonis Apostolici edocet connexio; ergo παραπέσω hic non tam est excidere ex loco, quam in genere excidere ex re quadam, ex statu quodam, in quo quis antea fuit. Quis sit ille status, ex quo excidunt, de quibus hic loquitur Apostolus, non expresse dicitur, ergo ex circumstantiis textus hoc est eruendum, quod sat facili fieri potest opera. In commate 4. et 5. describit Paullus statum fidelium, vt patet ex iam dictis, quibus in hoc commate opponit infideles, qui postquam fuerunt illuminati, ac donorum spiritus sancti facti fuerunt participes, Christum crucifigunt, ac publicae ignominiae faciunt exemplum; ergo de iis hic differit Apostolus, qui ex statu fidelium in summam prolabuntur infidelitatem. Hinc satis fit manifestum, quod per παραπεσόντας hic eos intelligat Apostolus, qui ex statu gratiae atque fidei excidunt, et in pessimam incidunt infidelitatem.

§. XXIII.

Tamdem

II. Peccantes in sanctum spiritum Apostolus ratione status subsequentis et praesentis ita describit, vt eos dicat ἀνασταυρῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τῦ θεῦ καὶ παραδειγματίζοντας. *tales, qui sibi crucifigant filium illum dei ac publicae ignominiae eum faciant exemplum.* Distincte hic est exponendum, quis hic dicitur filius dei, quaenam vocabulo ἀνασταυρόω hic competat notio, quid sit *sibi crucifigere filium dei*, quid vocabulum παραδειγματίζειν sibi velit, et quid denique rei sit παραδειγματίζειν τὸν υἱὸν τῦ θεῦ.

§. XXIIII.

Ad primum momentum quod ſpectat, quis ſcilicet intelligendus hic ſit per υἱὸν τοῦ θεοῦ, illud nulla prorſus difficultate laborat. Notum equidem eſt, quod et fideles filii dei paſſim in ſacris litteris ſalutentur; atuero cum Apoſtolus hic loquatur de vno quodam filio dei, & nullam addat determinationem vlteriorem, facile pateſcit, quod eum intellectum velit dei filium, qui ab aliis, adoptione talibus ſatis eſt diſtinctus, qui ſolus ex eſſentia diuina ab aeterno eſt genitus. Obtinet ergo hoc loco articulus praepoſitiuus formalem ſuam notionem, qua generalem quamdam ideam ad certum atque omnimode determinatum obiectum reſtringit, ac orationi pondus conciliat, denotatur *filius ille vnicus ex eſſentia dei prognatus*, deus ille benedictus in ſaecula ſaeculorum; recte ergo transtuli hunc articulum per pronomen *ille*. Inſignis hic in eo ſita eſt ἐνέργεια, vbi Paullus ſeruatorem non Jeſum, ſeu Chriſtum, ſed illum dei adpellat filium, exaggerat enim execrandum illud eiusmodi hominum, quos hic deſcribit, peccatum, quippe qui ipſum illum filium dei, ipſumque adeo deum crucifigant, et ludibrio exponant.

§. XXV.

Vocabulum ἀνασταυροῦν interpretes, philologi, et Lexicographi ante LAMB. BOSIVM ad vnum fere omnes exponunt per *rurſus crucifigere*. Atuero etiamſi alias particulae ἀνὰ in compoſitione haec competat vis atque notio e. g. in ἀναβλέπω, viſum recipio, rurſus video, ἀναγεννάω regenero, ἀναδίδωμι, reddo etc. non tamen in hoc ἀνασταυρόω eumdem obtinet ſignificatum, id quod abunde patet ex inductione locorum ſcriptorum graecorum, qui vbiuis hoc vocabu-

lo vtuntur, vbi de crucifixione semel saltem peracta ipsis est sermo, id quod luculentissime probatum dedit laudatus BOSIVS in *Exerc. Phil. ad h. l. p. 241.* conf. *Rev.* RAPHELIVM *in Adnotationibus Phil. ex Xenophonte p. 308.* Cum tamen non temere sit censendum voculam ἀνὰ huic verbo pleonastice prorsus, et absque omni significatu fuisse adiectam, merito est quaestio, qua ratione illa hic sit transferenda? Si omnes quis probe perpenderit huius particulae notiones, quas alibi in compositione cum verbis habet, et quas adcurate enumerat B. STOCKIVS *in Int. Gr. p. 210. seq.* facile reperiet, quod nulla huc trahi possit commodius, quam ista, qua denotat *sursum*, quae e. c. obtinet in ἀνορθόω, surrigo, ἀνασκολοπίζω, palo adfixum tollo, ἀνατέλλω facio oriri, seu in altum tollo etc. Sunt ergo ἀνασαυρῦντες τὸν υἱὸν τῦ θεῦ proprie ii, *qui sursum crucifigunt, qui cruci adfixum in altum tollunt filium dei.*

§. XXVI.

Vocabulum ἀνασαυρῦν in propria sua notione accipi haud posse facile adparet; inproprie ergo est capiendum. Jam ergo hic exponendum venit, quinam inproprie per hanc vocem denotentur, & filium dei cruci adfixum in altum eleuare dicantur? Hoc extra omnem dubitationis aleam positum esse, non temere negauerit quisquam, quod Apostolus, cum adhibeat vocabulum ἀνασαυρῦν, & quidem ita, vt in sensu proprio accipi haud possit, per illud significare velit actionem isti admodum similem, quam susceperunt olim ii, qui Christum cruci adfixerunt. Jam vero ii Judaeorum sceleratissimi, qui seruatorem optimum de cruce suspendebant, ac suspendi curabant, quique per testimonia prophetarum V. T. ac per egregia miracula, quae seruator ipsis spectanda praebue-

buerat, intime fuerant conuicti, saltem conuicti esse poterant, quod ille sit verus patribus promissus Messias, generisque humani redemtor, omnium maximum in eum admittebant peccatum, non enim solum eum vt seruatorem suum agnoscere renuebant, verum etiam eum, absit blasphemia verbis, vt pessimum nebulonem, vt impostorem, vt hominem, qui totus ex fraude sit factus, grauissimis atque ignominiosissimis cruciatibus adficiebant. Cum hisce ergo flagitiosissimis hominibus idem facere, ac filium dei de cruce suspendere ii censendi sunt, qui postquam intime in animo fuere conuicti, quod ille sit filius dei, totiusque humani generis redemtor, nihil ominus salutem per eum recuperandam pessime negligunt, omnium maxime execranda quaeuis scelera contra eum committunt, et sanctissimum huncce dei filium pro maximo habent impostore, qui merito suo crucis adfectus fuerit supplicio.

§. XXVII.

Porro hic est euincendum, quinam sint ἀνασαυρῦντες ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν θεῦ, *sibimet ipsis crucifigentes filium dei*. Ἑαυτῷ τὶ ποιεῖν graece dicitur I) quando quis ita sibi aliquid facit, vt ipse sit obiectum recipiens actionis. II) Sibi quid facere is dicitur, qui quid facit sua sponte, absque alterius iussu, coactione, persuasione etc. Satis liquet priorem notionem phrasis hic haud inuenire locum, cum obiectum huius crucifixionis expresse dicatur Christus, ergo non sunt ipsi crucifigentes huius actionis obiectum recipiens. Obtinet ergo hic altera dictae phrasis notio. Ergo ἑαυτοῖς ἀνασαυρῦντες τὸν υἱὸν τῦ θεῦ sunt ii, qui sua sponte, destinato consilio, absque aliorum iussu, persuasione, coactione etc. erga sanctissimum, atque vnigenitum illum

dei filium ita se gerunt, vt §o. praecedente fuit dictum. Sunt ergo hic ἀνασταυρȣ̃ντες ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τȣ̃ Θεȣ̃, quos Apostolus *Ebr.* X, 26. 29. dicit ἑκȣσίως ἁμαρτάνοντας, καὶ καταπατήσαντας τὸν υἱὸν τȣ̃ Θεȣ̃, *sua sponte peccantes et conculcantes filium illum dei.*

§. XXVIII.

Denique explicandum hic venit, quid rei sit παραδειγματίζειν τὸν υἱὸν τȣ̃ Θεȣ̃. Horum verborum sensum vt distincte perspiciamus, ante omnia de notione vocabuli παραδειγματίζειν, quod apud sacros scriptores rarioris est vsus, et non nisi bis occurrit, scilicet praeter huncce nostrum locum *Mat.* I, 19. quaedam in medium sunt proferenda. Deductum est hoc verbum ex substantiuo παράδειγμα, quod notat *exemplum, ad cuius ductum simile quid efficere solemus, eine Vorschrifft, vvornach man etvvas anderes einrichtet.* Commodissime ergo vi huius suae originis verbum παραδειγματίζειν significare potest *exemplum facere.* Vbiuis fere apud gentiles scriptores hoc vocabulum adhibetur, vbi de puniendis sceleratis hominibus est sermo, et vbi hi ita puniuntur, vt aliis ignominiae publicum fiant exemplum, ex quo discant, quid ipsis sit euenturum, si idem peragant, ita e. g POLYBIVS *Hist.* II. *Cap.* 60. περιαγόμενον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ τιμωρίας παραδειγματιζόμενον ȣ̃τως ἐκλιπεῖν τὸ ζῆν, oportebat hunc per Peloponnesum totam circumductum et exempli caussa per omnium ora traductum inter tormenta vitam finire. Adeo clare hanc huius vocabuli notionem per inductionem locorum ex Polybio, qui eo frequenter vtitur, desumtorum, probatam dedit *Reu.* RAPHELIVS *in Not. Polyb. p.* 2. *seqq.* vt neminem de ea cum ratione amplius dubitare posse crediderim; conf. ER. SCHMIDIVS *in Declar. N. T. p.* 15. et STEPHA-

NVS

NVS *in Diss. de stilo N. T. p. 4. edit. Honert.* aliique, quos laudat *Rev.* WOLFIVS *in Cur. Phil. T. I. p. m. 18.* Hic ergo verbi παραδειγματίζειν significatus cum eiusdem origini optime respondeat, cum apud gentiles scriptores sit maxime consuetus, et cum cohaerentiae sermonis tam apud Matthaeum *l. c.* quam etiam in hoc nostro loco optime conueniat, merito hic est retinendus. In sensu ergo proprio παραδειγματίζοντες τὸν υἱὸν τῦ θεῦ ii dicuntur, qui a filio dei ita sumunt supplicium, vt ille exsecutionis poenae, atque publicae ignominiae fiat exemplum.

§. XXVIIII.

Facile adparet, tam ex propria significatione verbi παραδειγματίζειν §o praecedente tradita, quam ex eo, quod intime cohaeret haec vox cum ἀνασταυρῦντας, quod et hic Apostolus eos respiciat, atque cum iis conferat peccantes contra sanctum dei spiritum, qui seruatorem optimum pessimo crucis adficiebant supplicio, hi enim ad insaniam adeo erant redacti, atque excoecati, vt filium illum dei sanctissimum pro impostore sceleratissimo, et pro eiusmodi homine haberent, qui in caesaris maiestatem, immo in ipsum deum verbis factisque quam maxime sit iniuriosus; ab eo itaque ita sumendum esse censebant supplicium, vt exsecutionis poenae ac publicae ignominiae eum facerent exemplum; de infelici igitur eum publice suspendebant arbore, ac verbis factisque eum omnium eorum, qui vera in eum carebant fide, exponebant ludibrio. His ergo simile quid facere eos innuit Apostolus, qui peccati in spiritum sanctum fiunt rei, vbi scilicet pari ratione ac illi filium dei habeant pro impostore, ac pro homine scelerato, a quo iure meritoque condignum, id est,

gra-

grauissimum sumtum fuerit supplicium, qui suo merito poenae ac publicae ignominiae factus fuerit exemplum; qui denique eum infidelium ludibrio exponunt, dum blasphema quaeuis ac execranda in eum dicunt atque peragunt, hi, inquam, sunt παραδειγματίζοντες τὸν υἱὸν τȣ̃ θεȣ̃.

En B. L. haec sunt, quae de adcurata expositione philologica loci nostri paullini Tecum volui communicare. Jam in altera sectione exegetica sensum compositum huius dicti classici declarabo, & ad ductum eius exponam, quinam admittant peccatum in sanctum spiritum, quaenam hoc peccatum absoluant, et quam ob caussam illud absolute per naturam suam sit irremissibile, vt hac ratione mens Apostoli in omnibus penitus perspiciatur.

SECTIO II. EXEGETICA,

IN QVA

INDOLES PECCATI IN SPIRITVM SANCTVM ADCVRATIVS PERPENDITVR.

§. XXX.

HOc ex iis, quae in Sect. I. iam in medium fuere prolata, abunde patet, quod ab Apostolo nostro ii peccati in spiritum s. dicantur rei, in quorum animis spiritus s. distinctam, viuam, atque certam operatus est euangelicae doctrinae cognitionem, quique ideo de veritate Euangelii intime ac penitus fuere conuicti (§. XII.) qui quaeuis dei dona, quibus vere credentes cumulare solet, eorumque

vim

vim et efficaciam in animo bene ſunt experti, qui gaudio iſto ex remiſſione peccatorum oriundo, pace conſcientiae aliisque eiusmodi donis ſpiritualibus largius fuere cumulati; (§. XIIII.) in quibus aeque ac in aliis fidelibus habitauit ſanctiſſimus dei ſpiritus, ac pulchra quaeuis, deoque placentia oparatus fuit; (§. XV.) qui bonitatem atque efficaciam euangelicae doctrinae, in ſacris litteris traditae, in animis ſuis intime fuere experti, qui per eam de gratia dei, de condonatione peccatorum intuitu meriti Chriſti impetranda, ac de aeterna beatitate per fidem in Chriſtum obtinenda intime fuere conuicti; (§. XVII.) qui aliquo modo iam in hac vita ad eum perducti fuerunt felicitatis ſtatum, in quo electi dei aeternum viuent; qui in anima ſua efficaciam ac praeguſtum bonorum iſtorum, quae fideles poſt hanc vitam ſunt conſecuturi, probe perceperunt, in quibus ſanctiſſimus dei ſpiritus operatus fuit perfectiorem cognitionem, iſti admodum ſimilem, ad quam beati poſt hanc vitam ſunt peruenturi, in quibus operatus fuit ingens animi gaudium, ingentem tranquillitatem, quae propius accedit ad eam, qua in altera iſta vita beati fruentur; (§. XVIIII.) qui ex hocce ſtatu gratiae excidunt, et in peſſimam incidunt infidelitatem; (§. XXI.) qui, etiamſi intime in animo fuerint conuicti, quod Chriſtus ſit filius ille dei vnigenitus, totius humani generis redemtor, nihilominus deſtinato conſilio ſalutem per eum recuperandam peſſime negligunt, ac omnium maxima et execranda quaeuis ſcelera in eum committunt, qui dira quaeuis atque blasphema in eum dicunt, eumque infidelium exponunt ludibrio et ignominiae exemplum (§. XXVI. XXVIIII.). Hi inquam, qui ita ſe gerunt, ex ſententia Apoſtoli noſtri peccati in ſpiritum ſ. ſunt rei.

§. XXXI.

Cum ergo homines, qui peccatum iam commemoratum admittunt, dei operationes, quas in conversionis actu et statu penes eos exercuit, pessime spernant, atque illudant, dum execranda quaeuis, iisque, quae deus in ipsis operatus fuerat, e diametro contraria peragunt; sequitur, cum operationes diuinae in conuertendis & conuersis hominibus per adpropriationem quamdam spiritui sancto in sanctissimis litteris alias adscribi soleant, vt, qui peccatum, de quo ago, committunt, potissimum in spiritum sanctum peccare dicendi sint; hi enim illuminationem, quam in iis sanctus dei spiritus effecerat, reiiciunt; dona diuina, quae deus vere credentibus concedere solet, quaeque spiritus s. ipsis adplicat, pessime contemnunt; nolunt spiritus sancti amplius esse participes; et efficaciam spiritus s. quae cum dei verbo intime est coniuncta, non amplius in animum penetrare sinunt; dulcissimum illum aeternae vitae praegustum, quem antea in iis spiritus s. operatus fuerat, praefracte spernunt; euangelicam doctrinam, de cuius veritate spiritus s. eos intime conuictos dederat, malitiose deserunt; filium dei, erga quem summam ipsis inspirauerat sanctus spiritus pietatem, infidelium ludibrio exponunt, et scelerata ac blasphema quaeuis in eum peragunt; omnibus denique spiritus s. operationibus, quas in hominibus exserere cupit, omnem in animos suos praecludunt aditum. Hinc ergo facile patet ratio, ob quam peccatum, de quo Apostolus in loco nostro loquitur, alias in sacris litteris peccatum in spiritum s. audit.

§. XXXII.

Porro ex dictis perspicitur, hoc in peccantibus in spiritum s. deprehendi, quod operationibus ipsius

obicem ponant; nec tamen omnis is, qui reſiſtit ſpiritui ſ. ac reiicit eiusdem operationes, committit illud, de quo ago, peccatum; hoc enim ſi eſſet, in genere omne peccatum eſſet peccatum in ſpiritum ſ. omnis enim, qui peccat, reſiſtit operationibus ſpiritus ſ. qui eum a peccatis adducere ad Chriſtum, deumque patrem vera fide abducere cupit, ſi modo non reſiſtat. Cum tamen non omnia promiſcue peccata in ſcriptura diuinitus inſpirata peccata in ſpiritum ſ. audiant, ſed potius *Matth. XII, 31.* omnibus aliis opponatur peccatis, ab iisque contradiſtinguatur illud, quod in ſanctum ſpiritum committitur; ſatis eſt clarum, quod non omnis, qui ſpiritui ſ. reſiſtit, illius peccati ſit reus. Neque quaelibet defectio a vera in Chriſtum fide, eiusque abnegatio pro peccato in loco noſtro paullino deſcripto erit habenda, ex quo ad pœnitentiam quis renouari non poſſit; occurrunt enim in ſacris litteris exempla eorum, qui, poſtquam Chriſtum abnegarunt, denuo ad ſeriam pœnitentiam, ſaluificamque redierunt fidem; ejusmodi quid conſpicere licet in Petro Apoſtolo, qui ſemetipſum fuit execratus, et iureiurando Chriſtum abnegauit, *Mat. XXVI, 72. 74.* poſtea tamen ſeria poenitentia denuo ad ſeruatorem fuit conuerſus. Falſo itaque NOVATIANORVM turba tradit, de quacumque defectione a vera fide eiusque abnegatione in loco noſtro eſſe ſermonem, atque inde concludunt, omni, qui Chriſtum ſemel abnegauerit, vi huius effati paullini, viam ad aeternam ſalutem prorſus eſſe praecluſam, nec eiusmodi hominem in veram eccleſiam denuo recipere licere. Committunt hi fallaciam, dum a dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter concludunt. conf. B. GRAVERI *prael. in Aug. Conf. p. m. 918.*

§. XXXIII.

Cum ergo is, qui in ſpiritum ſ. peccat, operationibus eius reſiſtat, easque reiiciat, ac a vera in Chriſtum fide deficiat, nec tamen omnis, qui diuini ſpiritus operationes reiicit, ac fidem chriſtianam deſerit, illius peccati haberi poſſit reus, (§. XXXI.) adcuratius eſt determinandum, quis ergo ita reſiſtat ſpiritui ſancto, ac ſaluificam in Chriſtum fidem ita deponat, vt peccatum in ſpiritum ſ. admittere merito dici queat? Hoc ad ductum loci noſtri paullini ex conditione ſubiecti, ſeu hominis, qui operationibus ſpiritus ſ. animum occludit, et veram fidem deponit, eſt determinandum: eiusmodi hominis ſequentes Apoſtolus nobis ſuppeditat characteres:

I. *Quod ſit talis, qui antea fuerit illuminatus*, i. e. in quo antea ſpiritus ſ. diſtinctam, certam atque viuam operatus fuerit chriſtianae doctrinae cognitionem, adeo, vt de eiusdem doctrinae veritate non potuerit non intime eſſe conuictus (§. XII.). Non ergo in eos cadit hocce peccatum, qui euangelicam doctrinam nondum ſatis cognouerunt, et de eiusdem veritate nondum ſatis fuere conuicti, aut qui ſaltem duce rationis eiusdem veritatem aliquo modo perſpexerunt.

§. XXXIIII.

Iudice Paullo in peccante in ſpiritum ſ.

II. Id deprehendatur neceſſe eſt, *quod aliquando in eo habitauerit ſanctus ſpiritus*, in eoque quaeuis deo placentia, ſenſum donorum eorum, quibus deus vere credentes cumulare ſolet, verbi diuini efficaciam, ac aeternae vitae praeguſtum fuerit operatus (§. XIIII. XV. XVI. XX.). Non ergo eiusmodi hominem hic innuit Apoſtolus, qui ſaltem circa initium conuerſionis haeſit, ſed talem, qui intime ad deum fuit conuerſus,

qui nonſolum aliquas, ſed quascumque ſpiritus ſ. operationes, quas in vere credentibus ſolet edere, in animo fuit expertus; quem ipſe ſ. ſpiritus omnia ea perfecte edocuit, quae ad impetrandam per Chriſtum ſalutem, credenda et facienda ſunt, quique de euangelicae doctrinae veritate adeo fuit conuictus, vt, ſi media huius conuictionis ordinaria quis ſpectet, maior conuictionis gradus in hac vita haud ſit poſſibilis.

§. XXXV.

Per ſaluificam fidem intelligunt purioris eccleſiae noſtrae doctores eam hominis conuictionem, quam ſanctus dei ſpiritus operatur, et qua homo intime eſt perſuaſus, fore, vt, ſi ad verbi diuini praeſcriptum viuat, ac media ſalutis, quae illud commendat, acceptet, per Chriſtum aeternam conſequatur beatitatem. Absque eiusmodi fide nulla de veritate euangelicae doctrinae conuictio eſt poſſibilis, huius enim doctrinae ſumma atque obiectum palmarium eſt aeterna ſalus per Chriſtum obtinenda, qui ergo non conuictus eſt, ſe per Chriſtum ſalutem conſecuturum eſſe, is neque de doctrinae chriſtianae veritate poteſt eſſe convictus. Vbi ergo Apoſtolus innuit, peccantes in ſpiritum ſ. aliquando de euangelii veritate intime fuiſſe conuictos (§. XII.) ſimul vera et ſaluifica fide eos praeditos fuiſſe docet. Idem adſertum, quod ſcilicet peccantes in ſ. ſpiritum vera fide aliquando praediti fuerint, facili negotio ſequentem in modum ex loco noſtro paullino concluditur: Cum fieri nequeat, vt absque fide quisquam deo ſit gratus, ſed potius omnis, qui ad deum accedere cupit, credere debeat deum eſſe, eumque iis, qui ipſum requirunt, praemia largiri *Ebr. XI, 6.* haec inquam, cum ita ſint, manifeſto ſequitur, vt iis, in quo deus et in ſpecie ſpiritus ſ. gratioſe habitauit, ſaluifica praeditus

tus fuerit fide, quo enim pacto is in eiusmodi homine quaeuis deo placentia operari posset, qui totus ob fidei defectum deo displicet? quo pacto sensum donorum illorum, quibus deus vere credentes gratiose cumulare solet, operari in eo posset, qui non vere credit? quo pacto vitae aeternae praegustus in eo esset possibilis, qui per fidem de illius existentia nondum fuit conuictus? Hinc ergo satis fit clarum, quod ad peccantem in spiritum s. hic descriptum, hoc requiratur, quod antea saluifica fide fuerit præditus. Falso itaque tradunt quidam interpretes, neutiquam hic sermonem esse de eiusmodi homine, cui deus saluificam largitus fuerit fidem, sed de tali, qui saltem aliquo modo, vel per naturae vires veritatem verbi diuini perspexerit, vid. PISCATOR *ad h. l. obs. VI. p. 697.* PAREVS *ad h. l. p. 265. seq.* nec non BEZA *in Adnott. ad N. T. h. l. ad v. 5. p. m. 351. seq.* Facile perspiciet, qui istorum dogmata norit, quo fine hoc adserant, ne scilicet hypothesin suam de inamissibilitate saluificae fidei deserere cogantur, quae tamen per locum nostrum paullinum destruitur penitus, ex eo enim ita argumentari licet, Cum peccantes in spiritum s. antea saluifica praediti fuerint fide, per demonstrata, sequitur, vt vera illa in Christum fides vel consistere queat cum hocce peccato, et cum blasphemia in Christum et spiritum s. vel vt amittatur, vbi hoc peccatum committitur; prioris ingens falsitas ex terminis patet, ergo admittendum posterius, ergo amitti potest vera ac saluifica in Christum fides.

§. XXXVI.

III. Apostolus peccantes in spiritum s. nobis sistit *tales, qui ex statu plenariae conuersionis, fidei, ac gratiae diuinae in summam prolabuntur infidelitatem, adeo, vt sua sponte, absque vllius coactione, iussu ac persuasione execranda ac blas-*

phema

ma quaeuis in Christum loquantur ac peragant (§. XXII. XXVI. XXIX.). Nondum ergo ii huius peccati sunt peragendi rei, qui ob infirmitatem fidei de euangelii veritate subdubitare incipiunt, etiamsi de ea per spiritus s. testimonia antea intime fuerint conuicti. Neque iis via ad salutem a Paullo nostro penitus praecluditur, qui quidem veram et efficacem in Christum fidem deponunt, doctrinam tamen christianam praefracte non impugnant atque blasphemant, qui conuictionem de eiusdem veritate nondum penitus ex animo exturbarunt, sed eam saltem per negligentiam ita suffocant, vt voluntatem ad plenarium adsensum et ad recte agendum mouere non possit, in iis enim fieri potest, vt aliquando adiuuante spiritu s. ista conuictio in mente eorum denuo excitetur, ita, vt eorum moueatur voluntas, ipsique ad saluificam in Christum fidem reducantur.

§. XXXVII.

Porro ad ductum loci nostri paullini de iis mitius est ferendum iudicium, qui tempore persecutionis, metu mortis, aut aliarum poenarum grauissimarum christianam fidem abnegant, modo id ita faciant, vt animus reluctetur, quippe de eiusdem veritate perfecte conuictus; hi vtique ab immensa dei misericordia huius delicti post seriam poenitentiam impetrare possunt veniam, quod in Petri Apostoli exemplo satis conspicere licet.

§. XXXVIII.

Ex dictis ergo abunde constat, quod non nisi ille peccatum in loco nostro descriptum admittat, qui, posteaquam de Euangelii veritate ita fuit conuictus, vt maior conuictionis gradus per media ordinaria in hac vita non sit possibilis, ex plenario conuersionis

ſionis ſtatu in ſummam infidelitatem ſua ſponte prolabitur, adeo, vt Chriſtum ac doctrinam de eo nonſolum penitus abiiciat, ſed eam quoque quam maxime blaſphemet. Hinc ergo facile intelligitur, quid rei ſit peccatum in ſpiritum ſ. quod ſcilicet ſit *ea praua hominis actio, qua ex ſtatu plenariae conuerſionis in ſummam infidelitatem ita ſe dat praecipitem, vt omnem ſenſum veritatis doctrinae chriſtianae exuat penitus, eamque blaſphemet enormiter.*

§. XXXVIIII.

Hoc in animo lectoris hic ſubnaſci poſſet dubium: Quam de peccato in ſpiritum ſ. ſuppeditaui definitionem non vbiuis in illud quadrare, ſecundum eam enim illud ab iis ſaltem poſſe admitti, qui antea vere ad deum fuerint conuerſi, ac ſaluifica in Chriſtum praediti fuerint fide, cui adſerto contrarius ſit locus *Mat. XII. 31. 32.* vbi Phariſaei a ſeruatore huius peccati peragantur rei, qui tamen numquam veram in eum fidem tenuerint? Atuero in promtu ſunt, quae ad hocce dubium regeram, quae huc redeunt: Probaui, quod in loco iſto paullino de peccato in ſpiritum ſ. Apoſtolo ſit ſermo, quodque illud peccatum non ſit niſi vnicum. (§ VIIII. X.) ergo illud non niſi vnica ratione poteſt admitti, cum ergo in hoc noſtro loco paullino clarius, quam in omnibus reliquis locis, quae de eodem peccato agunt, quae vide §. X. deſcribatur, qua ratione illud committatur; ſequitur, vt ex hoc loco reliqua illa ſint illuſtranda, et quod in iis ſermo ſit de peccato eadem ratione admiſſo, qua hic admiſſum dicitur. Quid ergo obſtat, quo minus dicamus, de eiusmodi Phariſaeis loqui ſeruatorem, in loco iſto Matthaei excitato, qui antea vere in eum crediderant, qui vero denuo in eam prolapſi

lapsi fuerunt infidelitatem, vt Christum pro impostore haberent pessimo, qui cum ipso Beelzebub inierit pactum atque intimam amicitiam? Non est vt quis nobis obiiciat locum *Luc. VII, 30.* vbi dicitur Pharisaeos et legis peritos consilium Dei erga seipsos reiecisse, ideoque in Christum non credidisse, hic enim non de omnibus prorsus Pharisaeis sed de plurimis saltem sermonem esse facile fit credibile, cum enim alibi ex populi iudaici primoribus multi in Christum credidisse dicantur *Jo. XII, 42.* conf. *Act. VI, 7.* cur non ex Pharisaeis quosdam id fecisse credamus? numne statuamus eos ad vnum omnes per absolutum quoddam decretum a vera in Christum fide fuisse exclusos? aut adseramus, doctrinam seruatoris optimi tantum efficaciae non habuisse, vt in animos Pharisaeorum quorumdam altius penetrare potuerit? Sane Gamaliel, homo pharisaeus, non obscure suam in Christum fidem prodere mihi videtur in iis, quae de eo commemorantur *Act. V, 34. seqq.* etiamsi, ad hunc Gamalielem quod spectat, viri eruditissimi in contrariam pedibus eant sententiam, vide sis B. IO. GVIL. BAIERI *Dissert. de Consilio Gamalielis.* Possunt ergo & debent locus Matthaei, eiusque parallela reliquorum Euangelistarum loca, itemque dicta *Ebr. X, 26. 29.* de eiusmodi peccato explicari, quod ea ratione admittitur, qua peccatum in spiritum sanctum committi in praecedentibus fuit ostensum.

§. XXXX.

Vnicum in dicto nostro paullino restat declarandum momentum, quid scilicet sibi velint verba ista, quibus dicitur, *fieri non posse, vt ii, qui peccatum istud fusius in praecedentibus descriptum, admittunt, ad poenitentiam renouentur?* Hoc in superioribus iam satis dedi

 eui-

euictum, quod ſenſus eorum huc redeat: fieri prorſus non poſſe, vt eiusmodi homines per euangelicae doctrinae adnunciationem eo adducantur, vt ad ſeriam poenitentiam denuo peragendam fiant apti (§. VII. VIII. VIIII.). Porro hoc ſupra iam euici, quod, cum Evangelii de Chriſto doctrina vnicam ad ſalutem viam oſtendat, ac pandat, ſequatur, vt is, qui per Euangelium ad ſalutarem poenitentiam reduci nequit, ad eam prorſus adduci nequeat. Et cum absque poenitentia nulla detur peccatorum venia, hoc ſibi hic velle Apoſtolum patet, quod, qui aduerſus ſpiritum ſanctum dicta ratione peccent, in aeternum delictorum ſuorum veniam a deo impetrare haud poſſint (§. X.). Idem ergo de peccato in ſpiritum ſ. hic adſerit Apoſtolus, quod de eodem tradit ipſe ſeruator optimus *Mat. XII, 31. 32. Marc. III, 28. 29. Luc. XII, 10.* quod ſcilicet illud numquam remittatur, et natura ſua ita ſit comparatum, vt deus illud condonare haud poſſit (§. X.). Jam vt adcuratius intelligatur, quaenam hic ſit mens ſpiritus ſ. atque Apoſtoli noſtri, hoc vnicum explicandum hic reſtat, quamnam ob cauſſam is, qui peccatum ſaepius commemoratum admittit, a poenitentia, & per conſequens ab aeterna ſalute prorſus excludatur, ſeu quam ob cauſſam Apoſtolus peccatum in ſpiritum ſ. dicat irremiſſibile? Eſt haec quaeſtio altioris indaginis, adeo, vt plenariam eiusdem deciſionem venerandis eccleſiae noſtræ doctoribus relinquere, quam ipſe vires meas, quas ſcio eſſe exiguas, hac in re experiri malim. Paucis hic rem expediam.

§. XXXXI.

In eo quod ſcio conſentiunt ad vnum omnes, quod is ad aeternam beatitatem peruenire poſſit, et

actu perueniat, quem deus ad eam peruenire vult, et in quo ea sunt, quae deus in iis, qui ad aeternam istam salutem sunt peruenturi, requirit, eiusmodi ergo hominem quoque ad poenitentiam, quae est medium salutis, peruenire posse, eiusque peccata remissibilia esse patet; quod si ergo quis ad poenitentiam adduci non potest, nec eiusdem peccatum remitti, ipseque ad aeternam salutem peruenire potest, facile intelligitur, huius rei rationem vel in voluntate dei esse quaerendam, qui per absolutum quoddam decretum eiusmodi homini aditum ad salutem præcluserit, quocumque modo is se gerat, vel eam in conditione hominis istius esse quaerendam, et dicendum, eum talem non esse, cui deus iuxta salutis ordinem in sacris litteris traditum, salutem conferre possit; iam vero cum deus iureiurando adserat, se non velle mortem peccatoris vllius, sed velle potius vt is reuertatur (per poenitentiam scilicet) a viis suis, et viuat *Ez. XXXIII, 11.* cum dicat se velle cunctos homines saluos fieri, et ad agnitionem veritatis peruenire *1. Tim. II, 4.* ita vt nullus pereat, sed omnes ad poenitentiam recipiantur *2. Petr. III, 9.* vel in dei veracitatem sumus iniurii, vel dicendum est, eum neminem per absolutum quoddam voluntatis decretum a poenitentia, et per consequens ab aeterna salute excludere. Abunde ergo patet, quod, si de peccantibus in spiritum s. Paullus dicit, eos ad poenitentiam adduci prorsus non posse, eorumque peccatum ita comparatum esse, vt condonari non possit, huius rei ratio non in absoluta dei voluntate, sed potius in conditione eiusmodi hominis, qui illud peccatum admittit, et in ipsa huius peccati indole sit quaerenda. Conf. B. MICH. FOERTSCHII *Diss. de peccato in spiritum S.* §. *XVIII. p. 25. seqq.*

 §. XXXXII.

§. XXXXII.

Jam ergo vlterius eſt demonſtrandum, qua ratione peccatum in ſanctum ſpiritum per naturam ſuam ita ſit comparatum, vt is, qui eiusdem eſt reus, ſecundum ſalutis ordinem denuo ad veram poenitentiam adduci, eiusque peccati veniam a deo impetrare plane non poſſit. Hoc omnes norunt, veram poenitentiam veram ſupponere fidem; vera fides exiſtere nequit absque conuictione de veritate euangelicae doctrinae (§. XXXV.) ergo ſi peccans in ſpiritum ſ. denuo ad veram poenitentiam debet adduci, vera in eo exſiſtat fides neceſſe eſt, et haec cum non detur absque conuictione de veritate euangelicae doctrinae, eiusmodi hominem ante omnia de huius doctrinae veritate denuo conuinci debere patet: Jamuero is per efficaciſſimas ſpiritus ſ. operationes ita de ea fuit conuictus, vt maior conuictionis gradus, ſi media ordinaria ſpectes, haud ſit poſſibilis (§ XXXIIII.) ergo vbi eam nihilominus reiicit, eamque tamquam falſam blasphemat, facile patet, eum tantum animo ſuo obducere callum, vt etiam efficaciſſimae ſpiritus ſ. operationes in eum penetrare, et in eo quidquam efficere haud amplius poſſint, ac eiusmodi hominem in extremae indurationis ſtatu eſſe conſtitutum, conferſis B. IO HOEPFNERI *Theſ. Theol. de induratione p. 23.* quod ſi ergo in eo eſt ſtatu, qui in ſpiritum ſ. peccat, vt efficaciſſimae ſancti ſpiritus operationes in eo nihil efficere poſſint, facili intelligitur negotio, per ſpiritum ſ. in eo conuictionem de euangelicae doctrinae veritate, veram fidem, veramque pœnitentiam denuo effici haud poſſe, niſi ſummam iſtam deponat infidelitatem, animique indurationem; hanc vero ſi exuere debet, hoc fieri debet vel per vires naturales, vel per ſupernaturales a

ſpiri-

ſpiritu ſ. conceſſas; per vires naturales hoc fieri nequit, non enim hominis, ſed dei eſt, cor lapideum ex carne amouere, & indere cor carneum *Ez. XXXVI, 26.* alias rationes vt breuitatis ſtudio omittam: Nec per vires ſupernaturales, a ſpiritu ſ. conceſſas id fieri poteſt, cum eiusmodi homo animum ſuum ita obduret, vt in eo ſpiritus ſ. operationes efficaciſſimae nihil poſſint efficere: Ergo induratio eiusmodi hominis, qui aduerſus ſanctiſſimum dei ſpiritum peccat, per naturam ſuam ita eſt comparata, vt ſecundum ſalutis ordinem ab ea liberari non poſſit; cum autem, quamdiu haec in eo exſiſtit, is ad conuictionem de doctrinae euangelicae veritate, ad veram fidem, veramque poenitentiam denuo reduci non poſſit, quod patet ex antecedentibus; ſequitur peccatum in ſpiritum ſ. per naturam ſuam, et propter conditionem eius, qui illud committit, ita eſſe comparatum, vt viam ad veram poenitentiam, et ad aeternam ſalutem prorſus praecludat. Nulla ergo huius rei in deum ſanctiſſimum, omnis in hominem ipſum redundat cauſſa, qui efficaciſſimas ſpiritus ſ. operationes ex animo exterminat, iis omni niſu obicem ponit, et mentem ita obdurat, vt in eum amplius penetrare nequeant. Hinc deus non poteſt non per ſummam quae in eo eſt, iuſtitiam, eiusmodi hominem tradere in ſenſum reprobum, ei gratiam ſuam, quam accipere praefracte renuit, ſubtrahere, et permittere, vt ſatanas eum laqueis captiuum teneat, ad ſuam voluntatem *2 Tim. II, 26.*

§. XXXXIII.

Ne quid alienum a venerandorum Theologorum noſtrorum ſententia hic tradidiſſe videar, en verba B. MVSÆI *in Diſſ. de peccato in ſpir. ſ.* §. *XXXXVI. p. 23.: duplex*

videtur esse caussa, cur peccatum in spiritum s. per se excludat poenitentiam. Vna, quod per se, & directe opponatur ministerio verbi, et veritati caelesti, qua ad poenitentiam peccator perducendus erat: Altera, quod in caussa sit, cur peccanti deus, iusto iudicio, gratiam suam subtrahat, eumque in sensum reprobum tradat.

§. XXXXIIII.

Haec sunt, quae de interpretatione loci paullini, quem multi vnum ex difficillimis esse dicunt, in medium iam volui proferre, id pro virium ratione, sedulo operam dedi, vt & Apostoli mens, et peccati ab eo descripti indoles omnium oculis distincte pateret; vt omnia, quae adserui, firmo niterentur talo, ac sufficienti confirmata essent probatione. Omnia, quae ab aliis hoc de argumento fuere dicta, operose conquirere et in hancce meam opellam transscribere, nec volui, nec potui; ea potissimum adferre fuit animus, quae ad explicationem dicti paullini quam proxime spectant. Solent alias et vetustiores et recentiores ecclesiae doctores multum conqueri de insigni difficultate negotii, si determinandum ipsis venit, in quonam consistat peccatum in spiritum s. excitare solent AVGVSTINVM, *qui Serm. XI. in Mat.* inquit: *forte in omnibus sanctis scripturis nullam maiorem quaestionem, nullam difficiliorem inueniri.* At uero res adeo magnis difficultatibus, me quidem iudice, haud premitur, si modo pro sede primaria huius doctrinae locus noster paullinus adsumitur; hoc vt patesceret in hac tota opella mihi efficiendum sumsi, qua ratione id a me factum sit, iam iudices, B. L. ac conatibus meis faue, vale!

CLARISSIMO ARTIVM MAGISTRO DISSERTATIONIS AVCTORI DOCTISSIMO

SAL. PLVR. DIC.

SIG. IAC. BAVMGARTEN.

Quae ad TE disputaturum publice a me scribi mea TVAque referre putaui, tria fere sunt, atque et ad consilium TVVM, et argumentum, et operam meam pertinent. Consilium, quod cepisti, vehementer etiam atque etiam probo et eo magis laudo, quo rarior illa cogitatio his temporibus cuiquam in mentem venire solet, vt stadium litterarum academicarum emensus, summos honores philosophicos consecutus, aliorum institutione exercitatus ad specimen academicum sanctioris doctrinae edendum animum appellat. Adeo nunc inualuit apud plerosque et studiorum praecipitatio morarum maturitatisque impatientissima, et dissociatio philosophiae a theologia neutri honorifica, vt paucissimi illius opes et praesidia ad huius culturam referant, pauciores vero postquam illam docere coeperunt in hac tractanda operae pretium fieri existiment, quod olim frequentissimum fuisse neque male cessisse philosophiae doctoribus academiarum annales testatissimum faciunt. Quare hunc morem antiquum vere TIBI gratulor, atque vt laudabilis illius propositi nunquam TE poeniteat non precor magis quam auguror & prouideo. Rectius certe otium Halense, *post secessum* Viadrinum *et labores* Ienenses, *collocare non potuisses, quam explicando in luce academica doctrinam sanctiorem, qua aliquot annorum industria TE locupletasti. Argumentum disputabis graue omnino, quod multorum iam exercuit solertiam, et in quo dogmaticae, moralis, et exegeticae eruditionis, atque adeo et philologiae sanctioris et philosophiae solidioris profectus vna opera demonstrari possunt, quos lectoribus harum litterarum gnaris, vt spero, approbabis. Elaborationis nihil plane mihi vindico, ipsius consilii initi ante ignarus, quam scriptum mihi exhiberes plene confectum, meumque in eius ventilatione publica praesidium exigeres. Cui voluntatis in me TVAE significationi non defuturus elaborationem accurate perlegi, TIBIque intactam reddidi sine lituris aut accessionibus, et quod illis carere posse facile mihi persuasi, et vt integrum certiusque permitteretur studiorum arbitris de doctrina tua iudicium, et quod denique non per omnia TEcum sentio. Ipse enim*

optime

optime intelligis, non vnam esse omnium doctorum nostratium in hac doctrina sententiam, sed hanc veniam posci darique mutuam, vt non solum in interpretandis oraculis diuinis, quae ad eius fidem faciendam excitantur, verum etiam in ipsis doctrinae, exegeticae magis quam dogmaticae, momentis determinandis a se inuicem dissideant, atque diuerso, vt loquimur, τρόπῳ παιδείας vtantur. Quare quum tam locum epistolae ad Hebraeos, a TE explicatum, paullo aliter interpretari, quam ipsam peccati in spiritum sanctum notionem dogmaticam verissimam ab eiusdem notione biblica de pharisaeis vsurpata distinguere soleam, satius duxi meas cogitationes plane arcere, quam circulos TVOS bene ductos interpellationibus perturbare. Hoc sane debeo veri certique amori et conscientiae angustorum limitum, quibus scientia humana circumscribitur, vt quibusuis veritatis eruendae et stabiliendæ conatibus primus applaudam et eximie faueam, etiamsi a meis sententiis discedatur, et mirifice laeter penitiorem discussionem rerum, quae in plures partes disputantur, qualem eruditissima TVA dissertatio exhibet. Habes igitur me de illa praeclare sentientem, licet de ipsa caussa quaedam alia sentiam, habebis etiam comitem et spectatorem conflictus publici, atque vt legibus academicis TVAEque voluntati satisfiat moderatorem partibus TVIS non obfuturum. Plura de me reciperem ipsumque patrocinium opesque ferendas sponderem, quibus non destituerer in vindicanda sententia TVA, quam per se neque falsam, neque veri dissimilem esse arbitror, et egregie a TE exornatam deprehendo, nisi alia omnia praesagiret, mihique otium et altum silentium praediceret satis explorata dexteritas, quam in academia vicina toties TE declarasse audiui, quoties ex cathedra philosophica huiusmodi conflictus et subiisti et ipse moderatus es. Quam ob rem quod publice coram praestari officium vix opportune poterit, hic occupabo. Gratulor TIBI ea animi dona, quae diuinitus habes eximia, documenta industriae et doctrinae bene multa, mentem praeclare animatam, virtutis studium & optimam spem, quam omnibus fecisti, quibus familiarius innotuisti, DEVMque O. M. deprecor, vt beneficia sua TIBI suaeque ciuitati perpetuet et salutaria esse iubeat. Officiosissimi amoris mei, quem TIBI breui tempore apud nos transacto admodum deuinxisti, quidquam desiderari non patiar. Vale et rem tuam semper age rectissime. Dedi Halae propter Salam in acad. Frideric. ipsis idibus Aug. anni MDCCXXXX.

1. M. Henr: Bonick de emphasi graeca linguae N. T. Lips:
2. I. Fr: Bernd de primariis quibusdam versionis Syriacae v-
bus in quorundam N. T. locorum illustratione conspicuis.
3. Andr: Lud: Koenigsman de parabolis Xsti propheticis. Kilon
4. Weisman praejudicia gravissima pro juramento in N. T. ne
absolute prohibito. Tub.
5. Joh: Gebh: Pfeil (praes: Baumg:) vindiciae potiorum Xsti testimo
quibus superioritatem patris affirmasse videtur. Hal.
6. Jesus primogenitus Mariae. Meditatio ad sacra nativitatis Xsti
branda. Jen.
7. J. A. Osiander de Messia Nazareno vocando occasione dicti Mat: II. 2
8. Seb: Schmidt de didrachmis a Xsto solutis Mat: XVII. 24 f. Argen
9. Wilh: Hill de Hebraeorum Rabbinis ad Mat: XXIII. 8. Jen.
10. Jo: Fr: Eckhard de aedificatione et exornatione sepulchrorum
XXIII. 29. 30. Jen:
11. Jo: A. Wagner (praes: Weismano) in verbum Xsti in cruce pendentis
12. Thom: Xsto: Leger ad quartum salvatoris cruci fixi verbum. Jen
13. Xst: Matth: Pfaffius in Luc: VII. 47. Tub.
14. Jo: Val: Bregler de construendi ratione dictionis Luc: IX. 28.
15. Xst. M. Pfaffius de precibus Xsti pro fide Petri. Tub.
16. Dan: Richter de cibo filii deperditi Jen:
17. Xsti: Eb: Weisman de historia latronis conversi. Tub
18. Pfaff in verba Xsti: sine me nihil potestis facere. Tb.
19. J. A. Schmid de miraculo terrae motus tempore passione
20. Thom: Ittig de baptismo fidelium ante Xsti adventum p
ex latere ejus. Fr: et Lips:
21. Xsto: Aug: Heuman de scribis epistolarum Pauli. Jen:
22. Xsto: Lud: Obbarius de ἀκαταστασίᾳ gentilium Rom: I. 19. 20.
23. Weisman de creatura gemebunda. Rom: VIII. 19 f. Tub.
24. Jo: Fr: Spier de Hispanico Pauli apostoli itinere ad Rom: XV. 24.
25. Seb: Schmid de baptismo super mortuis A Cor: XV. 29. Jen:
26. Jo: Casp: Streccius de iis, qui super mortuos baptizati leguntur

29. Phil: Dav: Kraeuter ad Gal. III. 20. ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς οὐκ ἔστιν
30. Ant: Fr: Büsching introd: historico-theol. in ep: ad Philipp: Ha
31. 32. 33. Car: Gottlob Hoffmann introductio in Ep: ad Coloss: Sect. I. II.
34. 7. Ad: Osiander de authoritate canonica dicti I Joh. V. 7. Tu
35. Otto Lud: Koenigsman de vera notione vocis τελειος. Jen:
36. Jo: Sam: Hichtel (praes: Baumg:) de peccato in Spir: S. ad Ebr. VI. 4

Dissertationum Biblicarum